

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»
Факультет гуманітарних наук
Кафедра загального і слов'янського мовознавства

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь – магістр

на тему: **«ЛЕКСИЧНІ ТА СИНТАКСИЧНІ СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ
РОМАНУ ОКСАНИ ЗАБУЖКО «МУЗЕЙ ПОКИНУТИХ СЕКРЕТІВ»**

Виконала студентка 2 року навчання
спеціальності 035.01 ФІЛОЛОГІЯ

Студеннікова Дарія Дмитрівна

Керівник Куранова С. І.,
кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент

Рецензент Кучерова О. О.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови НаУКМА

Магістерська робота захищена
з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

«_____» _____ 20__ р.

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ХУДОЖНІЙ ПЕРЕКЛАД І ЙОГО СПЕЦИФІКА	7
1.1. Загальна теорія та концепція перекладу.....	7
1.2. Художній переклад та його стратегії.....	12
Висновки до розділу I	15
РОЗДІЛ II. ЛЕКСИКА ТА СИНТАКСИС ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ	18
2.1. Особливості функціонування лексики художнього твору та труднощі її перекладу.....	18
2.2. Синтаксичні особливості мови художнього твору.....	26
2.3. Мовна своєрідність роману О. Забужко «Музей покинутих секретів»....	32
Висновки до розділу II	37
РОЗДІЛ III. АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДУ ЛЕКСИЧНИХ ТА СИНТАКСИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ «МУЗЕЙ ПОКИНУТИХ СЕКРЕТІВ» О. ЗАБУЖКО	40
3.1. Переклад фразеологічних одиниць та сталих виразів.....	40
3.2. Переклад неологізмів.....	46
3.3. Передача звуконаслідування та вигуків	
3.4. Переклад безеквівалентних лексем: вульгаризми, екзотизми, реалії	
3.5. Синтаксичні трансформації	
Висновки до розділу III	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ	

ВСТУП

На сьогоднішній день Україна переживає найважчі часи у новітній історії. Це зумовлено двома протилежними, але взаємопов'язаними чинниками. Перший чинник – війна. Повномасштабне вторгнення з 24-го лютого 2022 року повністю змінило ставлення до рф: відмова від політичних, культурних та соціальних стосунків з цією країною. Другий чинник – зацікавленість нацією. Коли країна агресор почала захоплювати та знищувати наші землі, у цей час дуже активно на нас почали звертати увагу країни Європи, США та країн близького сходу. Це спричинило зростання інтересу до української літератури, мистецтва, традицій, новин тощо. Значно збільшився і попит на переклад українських творів на іноземні мови, а лідером серед них є англійська. Саме тому постала питання: а чи намагаються зберегти особливість мови (фразеологізми, неологізми та авторські слова).

Мова художніх та публіцистичних творів Оксани Забужко вже була об'єктом мовознавчих досліджень Л. Мовчун, Н. Хайдарії тощо. У фокусі уваги цієї роботи перебуває зіставлення тексту-оригіналу та тексту-перекладу роману «Музей покинутих секретів». Теоретичною основою пропонованого дослідження стали праці В. Карабана, В. Виноградова, О. Кальниченка, Р. Якобсона, О.Чередниченка, Т. Єщенко, І. Арнольд, Дж. Кетфорда тощо.

Актуальність обраної теми зумовлена популяризацією перекладів з української на англійську та зростанням інтересу до перекладознавчих досліджень, зокрема до вивчення лексичних та синтаксичних перекладацьких стратегій. В цій роботі названі вище стратегії буде розглянуто на прикладі роману Оксани Стефанівни Забужко, адже він

викликає чималий читацький інтерес та перекладений багатьма мовами світу.

«Музей покинутих секретів» – роман вперше виданий у 2009 році видавництвом «Факт», згодом перевиданий у видавництві «Комора».

Для аналізу в роботі використано переклад 2012 року перекладача та поетки Ніни Шевчук-Мюррей.

Об'єктом дослідження є роман «Музей покинутих секретів» О. С. Забужко та його переклад англійською мовою видання «Комора».

Предметом дослідження є лексичні та синтаксичні перекладацькі стратегії, прийоми та способи інтерпретації тексту перекладачем.

Метою роботи є виявлення та вивчення особливостей лексичних та синтаксичних стратегій, обраних перекладачем; аналіз труднощів при перекладі відповідних одиниць; встановлення закономірностей при використанні того чи іншого виду перекладу; аналіз прийомів і тактик перекладу з погляду як їх теоретичної, так і практичної значущості.

Задля реалізації поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:

- Опрацювати та зіставити текст оригіналу і текст перекладу;
- Виявити теоретичні основи реалізації різних стилістичних прийомів у тексті, з'ясувати їх функції;
- Визначити, схарактеризувати та дослідити лексичні та синтаксичні стратегії перекладу роману «Музей покинутих секретів».
- Проаналізувати вибір та способи втілення перекладацьких стратегій;
- Порівняти реалізацію обраних прийомів в тексті-оригіналі та тексті-перекладі.

Зазначені завдання та мета передбачають використання таких **методів**:

- аналізу та синтезу;
- методу індукції та дедукції;
- лінгвістичного аналізу тексту;
- зіставного аналізу;
- описового методу;
- мовностилістичного аналізу;
- методу кількісних підрахунків.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що стратегії перекладу літературних текстів з української мови на англійську нині є недостатньо вивченими.

Матеріалом дослідження є лексеми з тексту-оригіналу та тексту-перекладу Оксани Забужко «Музей покинутих секретів».

Практичне значення роботи полягає у тому, що матеріали цього дослідження можуть бути використані в курсах лінгвістичного аналізу тексту, соціолінгвістики, дискурс-лінгвістики, у спецкурсах та спецсемінарах. Окрім цього, результати цього дослідження допоможуть скласти цілісне уявлення про стан українських текстів та їх переклад в роки російсько-української війни, що може бути предметом подальших міждисциплінарних досліджень.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку джерел фактичного матеріалу (позицій), списку джерел використаної літератури (позиції) та ... додатків.

У **вступі** обґрунтовано актуальність даної роботи, визначено об'єкт та предмет дослідження, сформульовано мету дослідження, описано завдання, методи, наукову новизну та практичне завдання роботи.

У **першому розділі** охарактеризовано загальну теорію та концепцію перекладу, з'ясовано теоретичне підґрунтя поняття «переклад» та визначено його основні категорії, охарактеризовано поняття «художній переклад» та

його специфіку, де описано особливості та критерії, які допомагають для подальшого розвитку дослідження.

У **другому розділі** досліджено особливості функціонування лексики художнього твору та труднощі її перекладу; мовно-стилістичні особливості текстів О. Забужко.

У **третьому розділі** досліджено лексичні та синтаксичні стратегії перекладу в романі «Музей покинутих секретів» О. Забужко.

У **висновках** представлено результати наукового дослідження.

РОЗДІЛ І. ХУДОЖНІЙ ПЕРЕКЛАД І ЙОГО СПЕЦИФІКА

1.1. Загальна теорія та концепція перекладу

З давніх часів у людини виникала потреба перекладу. Скільки було мов – стільки перекладацьких рукописів та словників було написано для кращої міжкультурної комунікації. У наші дні переклад вже є не просто засобом для спілкування та розуміння один одного, але й передачі культурних та індивідуальних особливостей. Тому у широкому значенні виник такий термін, як «теорія перекладу» – це будь-які концепції, положення і спостереження, що стосуються перекладацької практики, способів і умов її здійснення, різних факторів, що мають на неї прямий або непрямий вплив. У більш вузькому сенсі «теорія перекладу» включає лише власне теоретичну частину і протиставляється його прикладним аспектам [Лекція 1].

Існує багато визначень поняття переклад й вони розрізняються за структурним, семантичним та функціональним підходами. За Н. Хомським: «Переклад – це заміна елементів або структур однієї мови на елементи іншої». Ю. Найда визначає переклад як передачу мови перекладу найближчих еквівалентів оригінального повідомлення з точки зору значення та стилю [Лекція 15]. З точки зору функціонально-комунікативної спрямованості виокремлюють три види перекладу: художній, суспільно-політичний і спеціальний. Залежно від способу виконання переклад буває: письмовим; усним; усним, з листа; послідовним або синхронним. В. Виноградов зазначав, що «слово «переклад» багатозначне; воно має два термінологічні значення. Перше з них визначає розумову діяльність, процес передачі змісту, вираженого однією мовою, засобами іншої мови. Друге називає результат цього процесу – текст усний або письмовий. Хоча ці поняття й відрізняються, вони являють собою діалектичну єдність, одне не

мислиться без іншого» [Виноградов]. Вже з цієї малої кількості визначень формується певне концептуальне уявлення про «переклад», який є ключовим для подальших досліджень у лінгвістичному перекладі.

У свою чергу, безпосередньо у перекладознавстві, використовують поділ перекладу як процесу на три різновиди, які запропонував американський лінгвіст Роман Якобсон (1896–1982):

- 1) Внутрішньомовний переклад або передача того ж самого іншими словами (перейменування) – інтерпретація вербальних знаків за допомогою інших знаків тієї ж самої мови.
- 2) Міжмовний переклад, або власне переклад – інтерпретація вербальних знаків за допомогою іншої мови.
- 3) Міжсеміотичний переклад або трансмутація (цілковите перетворення) – інтерпретація вербальних знаків за допомогою невербальних знакових систем [Jakobson 1959, с. 233].

У класифікації Р. Якобсона в центрі уваги знаходиться саме міжмовний переклад (тобто, переклад з однієї словесної мови на іншу словесну мову, наприклад, з української на англійську тощо). У процесі перекладу здійснюється перетворення тексту (знаків) на одній мові у текст (знаки) на іншій із збереженням незмінного плану змісту (сенсу), а точніше, сукупності смислів, виражених у вихідному тексті. Щоб виконати своє завдання, яке полягає у відображенні основних закономірностей перекладу, теорія перекладу повинна установити збіги та розбіжності в засобах вираження тексту та базуючись на цьому виявити найбільш типові засоби подолання цих розбіжностей. Ця задача є мовознавчою, а теорія перекладу – лінгвістичною дисципліною. Таким чином, теорія перекладу найтісніше пов'язана з порівняльним мовознавством, що служить для неї безпосередньою теоретичною базою. У свою чергу порівняльне мовознавство, як і мовознавство в цілому, має справи із системами мов – до

його функцій належить виявлення рис подібності та розходження між системами двох мов в області їх звукового (фонологічного) ряду, словникового складу і граматичного ладу. Тому, якщо для мовознавства та порівняльного мовознавства істотним моментом є розмежування рівнів мовної системи, для теорії перекладу, навпроти, найголовніше – це розглядати і зіставляти мовні явища в їхньому зв'язку, у тій взаємодії, в якій вони існують у мові, у структурі зв'язного тексту. Виходячи з цього ми можемо обумовити завдання теорії перекладу:

- розкрити та описати загальнолінгвістичні основи перекладу, тобто вказати, які особливості мовних систем і закономірності функціонування мов лежать в основі перекладацького процесу, зумовлюють цей процес і визначають його характер і межі;
- визначити переклад як об'єкт лінгвістичного дослідження, вказати його відмінність від інших видів мовного посередництва;
- розробити основи класифікації видів перекладацької діяльності;
- розкрити сутність перекладацької еквівалентності як основи комунікативної рівноцінності текстів оригіналу і перекладу;
- розробити загальні принципи і особливості побудови окремих і спеціальних теорій перекладу для різних комбінацій мов;
- розробити загальні принципи наукового опису процесу перекладу як дій перекладача для перетворення тексту оригіналу на текст перекладу;
- розкрити вплив на процес перекладу прагматичних і соціолінгвістичних факторів;
- визначити поняття «норма перекладу» і розробити принципи оцінки якості перекладу [Лекція 1].

У зв'язку з цим спостерігається тенденція: у сучасному мовознавстві відбувається перехід від вивчення мови як абстрактної системи до вивчення функціонування мови в спілкуванні. Ця тенденція виявляється й у

дослідженнях психолінгвістики (актуальний синтаксис, комунікативне членування речення). Все це пов'язано з теорією перекладу; можна сказати, що лінгвістична теорія перекладу – це порівняльне вивчення семантично тотожних багатомовних текстів (порівняльна лінгвістика тексту).

У теорії перекладу розрізняються «загальна теорія перекладу», «приватні теорії перекладу» і «спеціальні теорії перекладу».

Загальна теорія перекладу - розділ лінгвістичної теорії перекладу, вивчав найбільш загальні лінгвістичні закономірності перекладу, незалежно від особливостей конкретної пари мов, що беруть участь в процесі перекладу, незалежно від особливостей конкретної пари мов, що беруть участь в процесі перекладу, способу здійснення цього процесу та індивідуальних особливостей конкретного акту перекладу [Лекція 1].

Приватна теорія перекладу - розділ лінгвістичної теорії перекладу, вивчав лінгвістичні аспекти перекладу з однієї даного мови на іншу даний мову [Клименко].

Спеціальна теорія перекладу - розділ лінгвістичної теорії перекладу, розкриває особливості процесу перекладу текстів різних типів і жанрів, а також вплив на характер цього процесу мовних форм та умов його здійснення [Клименко].

Також лінгвістична теорія перекладу широко використовує дані та методи дослідження інших розділів мовознавства: граматики, лексикології, семасіології, стилістики, соціолінгвістики психолінгвістики та ін. Для загальної теорії перекладу особливу важливість представляє поширення на її об'єкт загальнономовних постулатів про мову як знарядді спілкування, про мову як систему й як сукупність мовних реалізацій, про двоплановість одиниць мови, про ставлення мови до логічних категорій та явищ реального світу.

Не можна не зазначити, що у 1950 році радянський лінгвіст, перекладач та лексикограф Я. І. Рецкер опублікував статтю «О закономерных соответствиях при переводе на родной язык», яка містила теорію закономірних відповідностей. В ній висвітлювалась думка про зв'язок між перекладознавством та порівняльним мовознавством. Автор статті зазначав, що переклад неможливий без лінгвістично основи (встановлення відповідностей між мовою оригіналу та перекладу). До лінгвістичної основи може входити: лексика, фразеологізми, синтаксис та стиль. Я. І. Рецкер виокремив наступні види закономірних відповідностей: еквіваленти, аналоги, адекватні заміни. Давайте тепер оглянемо окремо кожен вид:

Еквіваленти – збереження відносної рівності змістовної, змістової, семантичної, стилістичної і функціонально-комунікативної інформації, що міститься в оригіналі і перекладі. Підкреслюємо, що еквівалентність оригіналу і перекладу – це насамперед спільність розуміння інформації, що міститься в тексті, включаючи й ту, що впливає не тільки на розум, але і на почуття реципієнта і яка не тільки експліцитно виражена в тексті, але й імпліцитно віднесена до підтексту. Еквівалентність перекладу залежить також від ситуації породження тексту оригіналу і його відтворення в мові перекладу [Комиссаров].

Аналоги («варіантні відповідності») – це випадки, коли багатозначній одиниці однієї мови відповідає кілька одиниць в іншій. На відміну від еквівалентів, вибір аналогів визначається контекстом [Кальниченко, 33].

Адекватність – це співвідношення вихідного та кінцевого текстів, при якому враховується мета перекладу. Переклад тексту можна вважати адекватним, якщо хоча б одна з двох умов збережена: правильно перекладені усі терміни та їх сполучення; переклад є зрозумілим для спеціаліста і в нього немає до перекладача ніяких питань і зауважень [Комиссаров]. Головна мета будь-якого перекладу - досягнення

адекватності, бо це повна передача смислового змісту вихідного тексту та повна функціонально-стилістична відповідність. Я.І. Рецкер виходить за межі «закономірних відповідностей» між двома мовами і робить спробу описати технологію перекладу як процес. Так було описано деякі прийоми досягнення адекватності перекладу:

- 1) конкретизація недиференційованих та абстрактних понять (англ. to miss a meal – «залишилися без обіду»);
- 2) прийом логічного розвитку поняття (англ. so different in basic matters – «зовсім несхожі характером і складом»);
- 3) антонімічний переклад (англ. take it easy – «не хвилюйтесь»);
- 4) компенсація (використання інших стилістичних засобів, чи тих же засобів, проте на іншому відрізку тексту [Рецкер]. Таким чином науковець був першим, хто аргументовано обґрунтував ідею лінгвістичної теорії перекладу.

1.2. Художній переклад та його стратегії

Художній переклад – переклад творів художньої літератури і художніх текстів. Цей переклад є одним з проявів міжкультурної взаємодії, оскільки слугує важливим інструментом розширення колективної пам'яті людства та чинником самої культури. Фактично він є основною частиною національно-літературного процесу та має справу з естетичною функцією мови. Художній твір відображає не лише певні події, а й ідеалістичні та філософські погляди автора.

Літературний переклад відрізняється від інших категорій перекладу, оскільки має свою унікальність та ~~важкість~~. Також не можна не зазначити, що до кожного тексту притаманний відповідний художній переклад, і така кількість є численною. «Мовна компетенція перекладача покликана

забезпечити еквівалентність перекладу щодо оригіналу на двох основних рівнях: формальному і комунікативному» [Чередниченко с. 234]. Це означає, що під час перекладу має зберегтись такі початкові особливості як: художній образ, створений в конкретному літературному творі (будь то образ персонажа або природи), безумовно, вплине на читача; культура; емоційне забарвлення; естетика часу чи місцевості. Саме з цих причин перекладач повинен враховувати всі особливості вихідного тексту. Під час прочитання літературного твору, перекладеного з іноземної мови, ми сприймаємо сам текст з його значенням, емоціями і характерами як правду. Тобто сприймаємо переклад як оригінал. Через це відповідальність за правдивість та достовірність лягає на перекладача.

Тому головна мета кожного перекладу, особливо художнього, це правильно донести сформований образ, хоча це є досить непростим завданням. З огляду на це, художній переклад може мати деякі відхилення від стандартних правил, аби показати, які особливості хотів передати письменник читачеві, бо дослівний переклад не може відобразити ту глибину та настрій, які були закладені в самому початку. Залишається ще одна складність - це опис традицій, що належать до будь-якої нації або певної території в світі. Такі слова або терміни можуть не мати еквівалент в іншій мові. У подібних випадках синтаксичні способи двох мов не завжди можуть узгоджуватися один з одним. За таких умов потрібно звернутись вже до лексики кожної з мов та їх значень. «Переклад потребує стилістичної компетенції, яка передбачає глибокі знання мовленнєвих жанрів та їхньої стилістики, адже саме від неї залежить вибір виражальних засобів» [Чередниченко с. 235]. Художній стиль – один з найдинамічних функціональних стилів, що відбиває результати творчого розвитку конкретних індивідів на шляху до нового пізнання. Новизна та оригінальність вираження стають запорукою успішної комунікації в рамках художнього дискурсу. Автор художнього тексту не намагається привести

його у відповідність до «законів жанру», а навпаки, вдається до таких художніх прийомів, які б зацікавили читача, привернули його увагу [Клименко]. У художніх творах використовують одиниці та засоби всіх стилів, але, коли вони включені в нову систему, ці елементи набувають естетичної функції [Виноградов, с. 17]. Для художнього тексту характерна велика кількість тропів і фігур мови. Ще до ознак художнього тексту належать:

- функціональність в ракурсі вигаданості зображуваного в тексті світу;
- синергетична складність;
- цілісність художнього тексту;
- взаємозв'язок всіх елементів тексту;
- рефлексивність поетичного слова та посилення актуалізації лексичного рівня;
- наявність імпліцитних смислів;
- використання великої кількості тропів і фігур мови;
- вплив на зміст художнього тексту міжтекстових зв'язків [ХассанШалі, с. 107].

Перекладач художніх творів має дотримуватися таких основних вимог:

- 1) Точність. Перекладач мусить донести до читача всі думки, написані автором. При цьому важливо зберегти не тільки основні положення, але також нюанси і відтінки викладу. Дбаючи про повноту передачі змісту, перекладач разом із тим не може нічого додавати від себе, доповнювати і пояснювати автора, інакше це спотворить текст оригіналу.
- 2) Лаконічність. Перекладач не може бути багатослівним, думки мають бути викладені максимально стисло.
- 3) Ясність. Лаконічність і стислість мови перекладу не мають, проте, спричиняти нечіткість думки, її незрозумілість. Важливо уникати складних

і двозначних висловлень, які ускладнюють сприйняття. Думка має бути викладена простою і зрозумілою мовою.

4) Літературність. Як згадувалося, переклад має відповідати нормам літературної мови. Кожна фраза мусить звучати влучно і природно, без жодних натяків на синтаксичні конструкції оригінального тексту [Шулік].

У дисертації Н. Д'яконової «Функціональні доміанти тексту як фактор вибору стратегії перекладу», ми розглядаємо запропоновані такі стратегії [с. 92-113]:

1. Стратегія з'ясування жанрово-стильової приналежності тексту
2. Стратегія визначення доміанти – перекладач умовно розділяє матеріал на прості та складні ділянки, виокремлюючи ключові (тобто доміантні) елементи, обов'язкові для збереження в перекладі.
3. Стратегія ймовірності – використання «ключових» слів, прогнозованих понять.
4. Стратегія спроб і помилок вважається одним із методів пошуку еквівалентності. Задля її реалізації повинен враховуватися контекст, пошук правильного поняття.
5. Стратегія конкретизації та узагальнення.
6. Стратегія компенсуючих модифікацій пов'язана з проблемою міжмовних невідповідностей, змісту понять і їх текстовою реалізацією. Тоді основна задача перекладача – зберегти логічний смисл і специфіку забарвлення з допомогою інших лексем.
7. Стратегія передачі національно-культурних реалій.
8. Стратегія дослівного перекладу.

Названі стратегії не є взаємовиключенням одна одної. Навпаки – при високій стратегічній компетенції перекладача, вони мають бути вдало

комбіновані, послідовно застосовані, тобто використані так, щоб призвести до втілення максимально адекватної інтерпретації оригіналу.

Висновки до розділу I

Переклад – це кропітка, творча та неабияка відповідальна праця. Складність художнього перекладу пояснюється високою смисловою напруженістю кожного слова; співставленням різнобачення світу автором та перекладачем; відмінністю культур та знанням мови. Поняття «переклад» є багатозначним оскільки наукові не прийшли до одного тлумачення та класифікації, але незмінним (спільним у всіх трактуваннях) залишається одне – це інтерпретація чи процес передачі змісту з однієї мови на іншу. На сьогоднішній день художній переклад є найпопулярнішим. Це зумовлено підвищенням культурного інтересу до життя, здобутків і національної специфіки інших країн та народів. Проте навіть переклад художньої літератури не має чітко сформованої структури, відповідних правил та вимог від перекладачів. Наявність окремих стратегій чи поділ на певні категорії тільки ще більше розширюють можливість для помилок та відхиленню від певних норм. Відсутність загальноприйнятого стандарту може стати на заваді створення максимально адекватної перекладацької інтерпретації, яка створюється шляхом розв'язання ряду лінгвістичних і літературних задач: ознайомлення читача з творчістю певного автора та культурною добою написання; національними, соціальними, політичними реаліями та наближення до їхнього розуміння; створення максимально схожих читацьких вражень шляхом використання відповідних лексичних та синтаксичних елементів, збереження відтінкових значень так експресивності. Задля виконання цих завдань перекладач має володіти широким запасом знань культур, досвідом естетичного сприйняття текстів, достатнім словниковим запасом і вмінням вдало оперувати доступними джерелами та засобами для трансформації тексту оригіналу.

Така сукупність перекладацьких дій підводить до реалізації варіативних стратегій перекладу, що направлені на створення адекватних відношень між текстами оригіналу та перекладу. Стратегії перекладу – доволі широке поняття, яке охоплює методи, тактики і прийоми і навіть модель поведінки перекладача. У широкому розумінні стратегії перекладу не будуть сталими і варіюватимуться залежно від рівня перекладу або окремо групи лексики. У ґрунтовній праці Н. Д'яконової загальні стратегії зводяться до таких: робота з жанром і стилем тексту; виокремлення ключових ділянок; прогнозованість; спроби й помилки на шляху до точного варіанту; конкретизація та узагальнення; компенсація, описовість; робота з логіко-граматичними міжмовними одиницями. Зауважмо, що названі стратегії не існують окремо. Навпаки, завдання перекладача – вміло комбінувати чи послідовно використовувати декілька (або всі) з них.

РОЗДІЛ II. ЛЕКСИКА ТА СИНТАКСИС ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

2.1. Особливості функціонування лексики художнього твору та труднощі її перекладу

Кожна мова неповторна, теж саме можна сказати й про мову письменника. Згідно з визначенням одинадцятитомного словника української мови лексика – це не тільки сукупність слів певної мови, але й словниковий склад мови письменника чи художнього твору. Таким чином мова письменника, точніше авторські лексеми, виконує комунікативну функцію на рівні зміст-читач. «Національна ментальність, утілена в концептуальній картині світу і зафіксована мовою, виявляється насамперед у мовній символіці, довкола якої розгортаються моделі членування дійсності» [Чередниченко, с.12]. Не даремно вивчення зв'язку мови і мислення, мови і мовлення займає вагомe місце у мовознавстві – це спосіб дізнатися яким чином і чому певні лексеми створюються, функціонують і як певні комбінації впливають на сприйняття повідомлення адресантом. О. Медвідь стверджує «наукові дослідження дають підстави вважати, що на результат перекладу значний вплив мають знання та комунікативні навички перекладача, дотримання ним прагматичної нейтральності та особливості користувачів тексту перекладу, їх культура, історія народу, релігія, соціальний стан і особистий життєвий досвід. Слід пам'ятати, що будь-який літературний твір є унікальним, тому, відповідно, набір прагматичних елементів кожного такого тексту неповторний» [Медвідь, с. 275].

У будь-якій мові є стилістично нейтральна лексика – слова, що можуть бути вжиті в кожному з функціональних стилів мовлення і які не несимуть жодного додаткового навантаження. Специфіка художнього твору в тому,

що навіть стилістично немарковані одиниці можуть бути так обіграні і переосмислені автором, що набудуть зовсім іншого значення та особливої образності. Саме «лексичний рівень тексту забезпечує його змістову цілісність» [Єщенко, с. 142]. Окрім цього, слід звернути увагу на те, яка саме лексика використовується в художньому стилі порівняно частотніше: автентичне забарвлення тексту створюється завдяки використанню омонімії, паронімії, синонімії, антонімії, зниженої лексики, архаїзмів, історизмів, неологізмів. Через те робота з лексичним рівнем при перекладі має будуватися таким чином: «основна увага має приділятися відмінним рисам лексичних категорій через незбіг систем або норм різних мов, що створює деякі труднощі в перекладі з однієї мови іншою» [Іваненко, с. 116].

Ю. І. Абизов вказує, що важливим способом вибору контекстуального відповідника слова є перекладацька лексична трансформація конкретизації значення, що зумовлена розбіжностями у функціональних характеристиках словникових відповідників лексичних елементів оригіналу і традиціях мовлення [Абизов, с. 34]. На думку В. І. Карабана, окрім врахування денотативного та конотативного компонентів змісту в перекладі розмовної лексики, слід брати до уваги відношення між висловлюванням та учасниками комунікації, тобто прагматику тексту [В. Карабана, с. 116]. Через це можна припустити які методи використовуються під час редагування/перекладу художнього твору:

- *Епітети* перекладаються з урахуванням описаного слова і його використання за структурою і семантичним особливостям;
- *Порівняння* перекладені з урахуванням стилістичного розмаїття тексту;
- *Метафори* перекладаються семантично з урахуванням взаємодії персонажів;
- *Неологізми* перекладаються з використанням нових сучасних слів, зберігаючи первісний зміст;

- *Іронія* перекладається шляхом порівняння слів і контрасту;
- *Топологія і розумні назви* - назви місць і людей перекладаються зі збереженням сенсу, щоб справити враження на читачів.

С. Влахов і С. Флорін у класичній праці «Неперекладне в перекладі» дають таке визначення поняттю «реалії – це слова і словосполучення народної мови, які відображають найменування предметів, понять, явищ, характерних для географічного середовища, культури, матеріального побуту або суспільно-історичних особливостей народу, нації, країни, племені, і які, таким чином, постають носіями національного, місцевого або історичного колориту; точних відповідностей на інших мовах такі слова не мають, а отже, не можуть бути перекладені «на загальних основах», тому що вимагають особливого підходу» [Влахов, Флорин, с. 19].

У свою чергу Е. Гончаренко звертає увагу на «етноунікальності» культурної інформації реалій, які характеризуються національною своєрідністю. Є певні переконання, що якщо «слово відображає певний фрагмент реальності, тобто якість уявлення про неї, то саме етнокультурний компонент реалії має особливе значення щодо цього. У процесі перекладу реалій можна спостерігати зіткнення різних культур та цивілізацій, а не лише мовних систем» [Гончаренко, 2005, с. 135]. Є. Верещагін називає реалії безеквівалентною лексикою та переконан у тому, що їх перекладати неможливо [Верещагін, Костомаров, 1973, с. 60]. Хоча реалія – це частина тексту оригіналу, а відтак адекватність перекладу є необхідною умовою.

Таким чином проблема полягає більше у тому як саме перекласти реалію, а не у можливості чи неможливості це зробити. Але Р. Зорівчак з погляду перекладознавства змогла поділити реалії за історико-семантичною та структурною класифікацією, що вже спростило варіації їх перекладу. До історико-семантичного плану належать:

- власне реалії при існуючих референтах: укр. «коломийка», «яворівка», «перебудова», англ. «baby-sitter», «Halloween», «gifted child».
- історичні реалії: укр. «медведиця» (група жінок, які переодягались та ходили по селі під час косовиці), «тарниця» (дерево'яне сідло), англ. «the Black and Tans» (англійські каральні закони в Ірландії), англ. «priest`s hole» (пристаїще священника під час переслідування католиків).

До структурної класифікації реалій Р. Зорівчак відносить:

- реалії-одночлени: укр. «вечорниці», «кобзарювати», англ. «sheriff», «threepence».
- реалії-полічлени номінативного характеру: укр. «курна хата», «братська могила», «троїстна музика», «разовий хліб», англ. «banana split», «Sussex pudding», «ticket day», «toffee apple», «soap opera».
- реалії-фразеологізми: укр. «дбати про скриню», «стати під вінок», «на панщинібути», англ. «to enter at the Stationers` hall», «to reach the woolsack» [Зорівчак, с. 71].

З практики перекладу науковець виділяє приховані та явні реалії. *«Приховані реалії* – це слова, які мають еквівалент в мові-сприймача, але значення із перекладеною різне. Також приховані реалії мають різне стилістичне забарвлення та культуролігчну розбіжність. Наприклад, укр. «рушник» буде мати значення не лише ужиткової речі у будинку, але й атрибут звичаю та обряду» [Зорівчак, с. 72].

С. Флорін та С. Влахов розширили класифікацію за конотативним значенням реалій (місцевий та історичний колорит). Також вони врахували такі чинники, як: мова, ступінь «освоєності», поширеність, форма та методи перекладу. Класифікація виглядає таким чином:

1. Предметний поділ:

- географічні реалії (назви об'єктів фізичної географії і метеорології, назви географічних об'єктів, які пов'язані зі людською діяльністю, ендеміки);
- етнографічні реалії (побут, їжа та напої, одяг та взуття, житло, меблі, посуд, транспорт, професії, знаряддя праці, організації праці, музика і танці, музичні інструменти, фольклор, театр, звичаї та ритуали, свята, міфологія, культ, календарні події, етноніми, клички, одиниці мір, грошові одиниці);
- суспільно-політичні реалії (адміністративно-територіальний устрій, органи та представники влади, суспільно-політичне життя, воєнні реалії).

2. Місцевий поділ:

- реалії в межах однієї мови;
- реалії в площині двох мов.

3. Часовий поділ:

- сучасні реалії;
- історичні реалії [Влахов, Флорин, с. 50].

На думку Р. Зорівчак проблема перекладу реалії розпочинається з того, що в художньому творі реалія виступає стильотворчим засобом для висвітлення національного колориту. Вона пояснює це тим, що історичні реалії мають яскравіше стилістичне забарвлення через те, що вони належать до історизму з його яскравими стилістичними категоріями, влі «навіть коли в першотворі реалія служить лише для позначення об'єктивно існуючих предметів і явищ і позбавлена особливої експресивної дієвості, то в перекладі вона художньо правомірно вияскравлюється, набуває стильотворчої ваги, посилює свій стилістичний потенціал, свої виражальні можливості, втрачає стилістичну нейтральність» [Зорівчак, с. 85]. Дослідниця на основі зіставленого перекладу прози виділила наступні

методи перекладу реалій: «транскрипцію (транслітерацію), гіперонімічне перейменування, дескриптивну перифразу, комбіновану реномацію, калькування, міжмовну транспозицію на конотативному рівні, метод уподібнення, віднайдення ситуативного відповідника, контекстуальне розтлумачення реалій» [Зорівчак, с. 93]. У свою чергу Виноградов виділив п'ять найголовніших методів перекладу реалій:

- транскрипція;
- гіпо-гіперонімічний переклад, який полягає у встановленні відношень між еквівалентом мови-сприймача та словом оригіналу.
- уподібнення;
- описовий, дескриптивний, експлікативний переклад;
- калькування.

Необхідно звернути увагу на те, що переклад будь-якого художнього твору відбувається з урахуванням однієї культури для іншої, а тому в процесі перекладу виникають складнощі, які пов'язані з відмінною перцепцією картин світу різних культур. В. С. Виноградов зазначає, що «попри те, що різні мови по-різному репрезентують лексичну категоризацію дійсності, загальний ареал знань про пізнане буття, яке отримує відображення в лексиці, як правило, збігається у всіх розвинених сучасних мовах» [Виноградов, 2006, с. 115]. Він зауважує, «що якщо спробувати тематично організовану лексику мови оригіналу та мови перекладу накласти одну на одну, то можна помітити, що всупереч відмінності та особливості організації тематичних груп, вона позначає майже один і той самий континуум дійсності, тобто відображає епоху, оскільки всі поняття мають своє найменування» [Виноградов, 2006, с. 118].

С. Влахов та С. Флорін вважають, що існує два методи передачі реалій-транскрипція та переклад в широкому сенсі слова. Переклад реалій у широкому сенсі слова замінює транскрипцію, коли вона не можлива. Вони виокремили такі прийоми передачі реалій при перекладі:

- введення неологізма;
- приблизний переклад:
- «контекстуальний переклад» [Влахов, Флорин, 79–104].

Якщо перекладач застосує транскрипцію, то «звичайні та звичні у мові оригіналу слова й вислови у мові перекладу випадають із загального лексичного оточення, вони будуть відрізнятися своєю незвичністю, а тому привертатимуть увагу читача, а це може зруйнувати баланс між змістом і формою, що і є характерною рисою адекватного перекладу. Якщо ж реалію перекладати по-іншому, то може бути втрачене її особливе забарвлення - зникне необхідна частина національного або історичного колориту» [Влахов, Флорин, с. 439]. Характер реалії означає низку її особливостей, як мовної одиниці в лексичних системах вихідної мови та мови перекладу, а також таких факторів як її відомість чи невідомість, літературна й мовна традиція, її приналежність до відповідного класу предметів, часу, місця тощо. Однак, М. П. Кочерган зауважує, що «перекладач може вибирати транскрипцію чи переклад, зважаючи на граматичні та словотвірні особливості мови, культуру мови та прийняття чи неприйняття реалії. Реалія може перекладатися засобами будь-якої мови, але варто пам'ятати про стислість, яка досягається транскрибуванням» [Кочерган, 1999, с. 42–45]. Вибір прийому передачі реалії також може залежати від суб'єктивних факторів.

Слід зазначити, що особливе місце в перекладі реалій також займає переклад лакун, які пов'язані з відсутністю або наявністю самої реалії в культурі того чи іншого народу. Лакуни – це «базові елементи національної специфіки лінгвокультурної спільноти, що ускладнює переклад її текстів та сприйняття їх іншокультурними реципієнтами через відсутність у мові перекладу певних відповідників мовних одиниць різних рівнів, позначень понять, асоціацій» [Т. Боса, с. 239]. Поняття лакунарності виникає у міжмовній комунікації у тому випадку, якщо слово чи словосполучення,

речення чи його структурний еквівалент не можуть бути відтворені у перекладі. І свою чергу М. Кочерган наполягав про спільність понять «безеквівалентність» та «лакуна». З цього приводу він зазначає: «У науковій літературі терміни безеквівалентна лексика та лакуни часто вживаються як синонімічні та трактуються як слова, що відсутні в певній мові» [Кочерган, 42].

На думку З. Попової та Й. Стерніна, «умови життя та побуту народу сприяють виникненню понять, що принципово відсутні у носіїв інших мов. Відповідно, в інших мовах немає й однослівного словникового еквівалента для їх передачі» [З. Попова, Й. Стернін, с. 71]. Розглядаючи проблему міжмовної лексичної еквівалентності, можна виділити три основних типи лексичних відповідників:

1. Лінійні відповідники, коли одній лексемі певної мови відповідає в денотативному плані одна лексема іншої мови;
2. Векторні відповідники, коли одному загальнішому за значенням слову мови відповідає кілька конкретніших слів іншої мови;
3. Відсутність еквівалента лексеми в іншій мові.

В останньому типі застосовують поняття «лакуна» чи «безеквівалентна лексика». Таким чином виходить, що «безеквівалентна лексика має багато спільних рис з лакунарністю (відсутність поняття в одній мові при наявності його в іншій)» [З. Попова, Й. Стернін, 71-72]. З цього виходить, що мовна картина світу неоднорідна та має незмінні відмінності, які роблять кожну мову унікальною. Ця картина створюється номінативними мовними засобами такими, як: лексемами, стійкими словосполученнями, фразеологізмами, а також значенневою відсутністю номінативних одиниць (лакунарністю). Про безеквівалентні лексичні одиниці можна говорити як про лексичні лакуни в міжмовному порівнянні, коли постає проблема трансформації. Але треба зазначити, що між цими поняттями існують істотні різниці: безеквівалентна лексика визначається у

межах кількох (найменше двох) мов, а лакуни можуть бути в окремій мові через відсутність однослівної номінації певного поняття, наприклад, англійська лексема «grandparents» не має аналогічного відповідника в українській мові, хоча саме поняття існує.

Схожі за функціями також варваризми й екзотизми. *Варваризми* – слова з особливо виразним забарвленням іноземності, у яких адаптація щойно почалася чи взагалі ще не починалася. Варваризми здебільшого відтворюються графікою мови-джерела: *fata morgana, nota bene, pro et contra*, хоч можлива й передача українськими літерами: *хені енд, віва, фройндшафт*.

Екзотизми – слова для позначення екзотичних, незвичайних реалій, для яких у мові немає назв: *кімоно, чалма, аул, меджліс, хурал* [Архипенко, с. 136-137]. Також треба зазначити, що якщо автор використовує іншомовну лексему в творі, то вона також може бути екзотизмом чи варваризмом в залежності від форми (її ще називають «іншомовним украпленням»). У термін «іншомовне вкраплення» С. Влахов та С. Флорин позначають для нас всі слова та вирази, які автор дає іншою, не своєю мовою в їхньому споконвічному написанні чи в транслітерації. З погляду лінгвістики багато іншомовних украплень, у тому числі, і реалій, варто було б віднести до «варваризмів» [Влахов С., Флорин С, с. 15-16]. Наприклад: *Верблюди заплаче, і кайзак Понуристь голову і гляне На степ і на Кара-бутак. Сингичагач кайзак вспом'яне...* (Т.Шевченко «У бога за дверима лежала сокира»).

2.2. Синтаксичні особливості мови художнього твору

Синтаксичний рівень – наймасштабніший корпус різномірних мовних одиниць. У системі мови синтаксисові належить першорядне значення, оскільки в межах цього розділу функціонують одиниці, які забезпечують комунікацію між людьми. Але важливо наголосити на тому, що значення синтаксичних структурних одиниць не обмежується лише комунікативною функцією. Вони також мають здатність виражати особливості психоемоційного стану людини. Відповідно до цього одиницям синтаксису може бути властива емотивність, що дозволяє простежити, як відбувається категоризація людських емоцій у мові. Крізь призму таких досліджень маємо можливість спостерігати за тим, як основні категорії різних наук (лінгвістики й психології) взаємодіють і формують масштабну платформу для того, щоб у процесі комплексного вивчення певної проблеми здобути нові результати.

«Кожному функціональному стилю притаманні свої особливості синтаксичної побудови, типові конструкції, які вводяться в художній твір і взаємодіють у ньому зі спеціальним стилістичним ефектом» [Арнольд, с. 218]. Вибір засобів вираження емоцій та експресивності залежить від багатьох факторів таких як: світобачення письменника, рівня його психічного розвитку, володіння мовою, вміння передати підтекст, розуміння людської психології сприйняття інформації, що уможлиблювало би досягнення певних ілюкативних цілей тощо. Тому існує такий широкий варіативний ряд «синтаксичних стилістичних засобів, які поділяються на окремі групи з огляду на тип трансформації моделі речення: звуження моделі речення (еліпсис, називні речення, апосіопеза, асиндетон, парцеляція), розширення моделі речення (повтор, перелічення, полісиндетон, паралельні конструкції), зміна порядку слів (інверсія, відокремлення), транспозиція значення речення (риторичні запитання)» [Єфімов, с. 73].

Слід зазначити, що поява та функціонування у тексті синтаксичних стилістичних засобів зумовлена існуванням явища синтаксичної синонімії: різні синтаксичні конструкції з відмінним функціональним, стилістичним та експресивним забарвленням можуть передавати однакову інформацію. Розглянемо синтаксичні засоби, побудовані на звуженні синтаксичної моделі речення.

Еліпсис – це конструкція, у структурі якої опущено один (або кілька) елементів, які можуть бути відновлені на основі контексту. Наприклад:

- *Hullo! Who are you?*

- *The staff.*

- *Where are the others?*

- *At the front.*

Скільки тобі вчитися в училищі? – Два роки. [Єфімов, с. 74].

Еліпсис часто вживається у діалогах і виступає маркером розмовної мови.

Називне речення – це різновид одночленної структури. Основним компонентом називного речення є іменник або іменниковий елемент. Наведемо такий фрагмент: *Nice morning. Late April. Horribly great problems. Далина. Далечінь. Світлодаль...* [Єфімов, с. 75].

Апосіопеза полягає у раптовій зупинці посередині речення, так що реципієнт змушений сам уявити, зрозуміти та додати те, чого не вистачає. Наприклад: *If you go on like this...*

Ну, взяв би написати по-російськи. А то...

Я ось йому покажу, де раки зимують. Буде він у мене... [Єфімов, с. 75].

Асиндетон – це навмисне опущення сполучників, метою якого є надання авторському та персональному мовленню компактності. Наприклад:

We had heard planes coining, seen them pass overhead, watched them go far to the left, heard them bombing...

Механізм справді був простий, зручний корисний. Пан директор сміється, сміється сонце, сміюсь і я [Єфімов, с. 76]. У цих уривках при перерахуванні думок мовця спостерігаємо відсутність сполучника and та і. Такий ритм способу викладу думок надає наведеному фрагменту ефекту ностальгії.

Парцеляція – це свідомий поділ речень на менші частини та їх оформлення у вигляді окремих речень. Наприклад:

Oswald hates Rolf. Very much.

Sally found Dick. Yesterday. In the pub.

І слухає мій сум природа. Люба. Щира. Крізь плач. Крізь сміх.

Крізь листя дерев і контури хат виднілися далекі обриси поля. Зеленого, соковитого [Єфімов, с. 76]. Як бачимо, парцеляція є типовою для спонтанного мовлення, у якому функція крапок виконується паузами.

Наступними розглянемо синтаксичні стилістичні засоби, побудовані на розширенні синтаксичної моделі речення. Повтор полягає в повторенні слів, синонімів та синтаксичних конструкцій. Наприклад:

I am weary. weary, wean of the whole thing!

Never take the rifle again. Put it back! put it back! Put it back!

Голова на соломі хилиться, хилиться, хилиться.

Я сорочку знайду вишиванку І надіну, як хлопчик, радий.

По барвінку піду на світанку Молодий, молодий, молодий! [Єфімов, с. 77]. У наведеному прикладі заслуговує уваги повтор дієслів й прикметників, які підсилюють емоційність усього фрагмента.

Перелічення полягає у називанні об'єктів у такий спосіб, що виникає ланцюжок однорідних членів речення. Наприклад:

There were cows, hens, goats, peacocks and sheep in the village.

There was a great deal of confusion and laughter and noise,, the noise of orders and counter-orders, of knives and forks, of corks and glassstoppers.

Ходжу, дихаю, дивлюсь, слухаю, їм, чхаю, - взагалі все роблю, що роблять усі живі люди. Місячне сяйво ворушилося на дорогах, спліталось у коронах дерев, ковзалося по солом'яних стрічках [Єфімов, с. 79].

Полісиндетон – це стилістично мотивований повтор сполучників або прийменників. Наприклад: *He no longer dreamed of storms, nor of women, nor of great occurrences, nor of great fish, nor fights, nor contests of strength, nor of his wife. First the front, then the back, then the sides, then the superscription, then the seal, were objects of Newman's admiration.*

Я бачив, як зірниця впала, Як на снігу вона палала. Як сніг, біліший від лілеї, Вночі іскрився біля неї [Єфімов, с. 79]. Полісиндетон є засобом ритмічної організації висловлювання, увиразнення найважливішої частини інформації, а також шляхом зображення предметів ізольовано.

Паралелізм полягає у використанні двох або більше синтаксичних структур відповідно до того ж самого синтаксичного зразка. Наприклад: *Our senses perceive no extremes. Too much sound deafens us; too much light dazzles us; too great distance or proximity hinders our view. Сядеш собі: вітер віє, сонце гріє, картоплиння навіває думки. Гуде ярмарок... Бігають коні, кричать крамарі, регочуться дівчата, крутиться карусель... [Єфімов, с. 80].* У цьому прикладі паралелізм використовується для створення відповідної тональності та ритму фрагментів. У першому описується про чуття людини, а у другому опис певного заходу.

Розглянемо стилістичні синтаксичні засоби, пов'язані зі зміною порядку слів.

Інверсія являє собою незвичайне розміщення елементів речення та спрямована на підсилення експресивності висловлювання. Наприклад:

In came Jack, (predicate)

Insolent Connor's conduct was. (predicative)

Little chances Benny had. (direct object)

To her family Martha gives all her time, (indirect object).

A horrible death Douglas died, (cognate object)

This is a letter congratulatory, (attribute)

To the disco Hilda went, (adverbial modifier) [Єфімов, с. 81].

Особливе розташування членів речення спостерігаємо у відокремленні, стилістичному засобі, який полягає у виділенні другорядного члена речення за допомогою пунктуації. Наприклад: The dense wet heat that hung over the face of land, like a blanket, prevented all hope of sleep in the first instance. – Густа, волога спека, що ніби ковдрою вкрила лице землі, відразу вбивала всяку надію заснути [Єфімов, с. 81].

Риторичне запитання використовується як засіб відтворення діалогу з уявним співрозмовником. Наприклад: *What were her parents doing, not to keep this little heart from beating so fast?- Куди дивилися її батьки? Чому не пильнували, що її серденько не стукотіло так голосно?* [Єфімов, с. 136].

Граматична заміна – це граматична трансформація, при якій граматична одиниця в оригіналі перетворюється на одиницю мови перекладу з іншим граматичним значенням [Комиссаров, с. 213]. Заміні може піддаватися граматична одиниця вихідної мови будь-якого рівня: словоформа, частина мови, член речення, речення певного типу тощо.

До стилістичних перекладацьких трансформацій належать: логізація, експресивація, модернізація та архаїзація.

Логізація – це спосіб перекладу шляхом заміни емоційно-експресивної або етномаркованої мовної одиниці стилістично нейтральним її відповідником у мові перекладу, що усуває або послаблює естетичну функцію першотвору [Anderman, с. 32].

Експресивація – це спосіб перекладу шляхом заміни нейтральної одиниці її стилістично-маркованим відповідником у мові перекладу, що надає перекладу емоційно-експресивного забарвлення [Anderman, с. 33].

Модернізація – це спосіб перекладу застарілих, архаїчних слів та висловів, а також слів-історизмів більш сучасними їхніми відповідниками, що послаблює естетичну функцію першотвору [Anderman, с. 34].

Архаїзація – це спосіб перекладу сучасної загальноновживаної лексики застарілими, архаїчними словами та висловами, а також словами історизмами для відтворення історичних реалій або надання мові перекладу необхідного стилістичного забарвлення [Anderman, с. 35]

Таким чином перекладач повинен усвідомлювати, що застосування трансформацій на будь-якому рівні може вплинути на сприйняття тексту перекладу реципієнтом, що вказує на необхідність стежити за збереженням смислової структури речення, його контекстного оточення, експресивно-стилістичним забарвленням тексту та синтаксичною функцією речення.

2.3. Мовна своєрідність роману О. Забужко «Музей покинутих секретів»

У 2019 року швейцарська газета «Tages-Anzeiger» обрала 20 найкращих романів ХХІ століття. До списку, у якому є твори нобелівських лауреаток Світлани Алексієвич, Ольги Токарчук і всесвітньо відомої Джоан

Роулінг, потрапив і роман Оксани Забужко «Музей покинутих секретів» [Укрінформ].

На сьогоднішній день українська письменниця є знаковою постаттю в літературі та історії України починаючи з кінця ХХ – початку ХХІ століття. Вона є авторитетом в українській спільноті та лідером суспільної думки. Останнє доводить її виступ 8 березня 2022 року перед Європарламентом. Подія стала історичною, адже письменниця не є посадовою особою, а промова була настільки потужною про права жінки на життя, що їй аплодували стоячи.

Оксана Забужко – поетеса, прозаїк, публіцистка, критик, перекладачка, філософ та блогерка. Її мова – це концентрат сучасної української мови. Це ідіолект інтелектуалки, яка вільно орієнтується на всьому обширі українського слова – від найглибших шарів застарілої та книжної лексики до стихії територіальних і соціальних діалектів. Лексичне багатство О. Забужко спонукає вітчизняних дослідників, таких як: Г. Гайдученко, Я. Голобородько, О. Гоменюк, Т. Должикова, Т. Зубова, О. Зозуля, Л. Клепуц, О. Кудряшова, М. Кульматицька, В. Сорока та інші, активно вивчати авторську мову на рівні лексики, синтаксису, словотвору, граматики та також концепт індивідуально-авторської картини світу поетеси. Широкий є спектр досліджень лексики письменниці, зокрема науковців цікавлять такі одиниці: запозиченні, okazionalni, жаргонні, ненормативні, емоційно-експресивні.

Вивчення лексики поетеси дає змогу більш точно виявити та глибше проаналізувати лексичні інновації, які фіксують та засвідчують природній процес оновлення сучасного лексичного фонду української мови та демонструють роль окремої мовної особистості у цих процесах, наприклад, сама Оксана Забужко. Її мовна особистість є винятковою, оскільки формувалась на зламі епох та поколінь, а це в подальшому вплинуло на її

мовотворчість – злам гендерних, культурних, мовних, соціально-політичних, історичних стереотипів.

Застарілі норми, до яких ми звикли, письменниця трохи удосконалює (робить більш живою) всіма мовними засобами, починаючи від графічних (своєю неприхованою симпатією до літери г, яку вона робить органічною в нашому письмі, уживаючи і в давно засвоєних словах: *агресивний, генетичний, легенда, ігнор, етоїзм, талерейний, сигнал, граніт, жаргон, ігуана, колега* – і в словах, що тільки-но з'явилися у мовленні: *стрінги, гламурний, пірсінг*), граматичних засобів (гарячою прихильністю до таких критикованих форм на **-уч(ий) / -юч(ий)**: *пофоркуючий голос, підтакуючі охання, вибулькуюче запитання, спитуючий погляд, засинаюче листя, суθενіюче небо і суθενіючі аеровокзали, обволікаюча присутність, каструюча метера; личко, виплигуюче назовні чорними очиськами; письменники, вжиткуючі з того вміння*) і закінчуючи синтаксичними засобами (розгалужені речення-тексти, що охоплюють кілька друкованих сторінок і можуть складатися з понад сотні слів – це фірмовий знак Оксани Забужко).

Пошуки власного стилю спонукають письменницю до певного еkleктизму. Її мовний еkleктизм – літературна мова з витонченими, але й у той самий час міцними вкрапленнями такими як: просторічна і жаргонна еквілібристика на межі дозволеного, материковий і діаспорний варіант української мови, підводна течія англійської і вкраплення польської та російської, а ще суржикові пасажі в прямій мові героїв (*– У Нінки, сусідки, кошельок був пропав, то вона на Вітьку напалася. Ну, що нібито він украв. А він обидився. На роботі випив яду, прийшов додому, каже жінці: «Валя, я буду вмирать». Кинулись **скору визивать**...* [Забужко, Музей...: 684] з конкретною художньою метою – усе це відчайдушні вияви лінгвальної свідомості носія й активного будівничого київського койне зламу епох. Усе це прояв невтоленної жаги авторки викликаний бажанням утвердити нову

мову, творену на могутніх плечах українського літературномовного кодексу – зі знанням кодексу і зухвалим поведженням із цим знанням. Кожен текст Оксани Забужко – це вияви її мовної особистості, намагання через занурення у власну свідомість осмислити перспективи живого українського слова. І та невелика кількість варіантів, які авторка демонструє перед читачем, є своєрідним запрошенням читача до співтворчості, спільного формування мови сьогодення. Літератор Володимир Єшкілев визначив мову Оксани Забужко як ненароджений стиль, що не спромігся до виформування в 90-ті, коли «падіння «залізної завіси» відкрило забагато протолочених культурницьких стежок». Письменниця, на думку В. Єшкілева, відчула, що «наша звужена манкуртами лексика аж пищить як прагне до розширення» [Єшкілев].

Усі різножанрові твори Оксани Забужко репрезентують потенціальну українську мову. Невипадково лейтмотивним словом роману «Музей покинутих секретів» є запозичений термін-неологізм дейдрімінг, який сама письменниця й витлумачує: *Дейдрімінг – по-нашому можна перекласти як сон наяву. Чи сон із розплющеними очима. Сон у свідомому стані* [Забужко, Музей...: 305].

Простеживши художній стиль у романі «Музей покинутих секретів» то можна помітити, що лексика письменниці дедалі менше контрастує із сучасною актуальною лексикою і коефіцієнт виходу за нормативні рамки в ній не перевищує той, що загалом притаманний художньому стилю, адже саме в художньому тексті народжуються й зазнають стратифікації неолексеми. Тож завдання лексикографа – дібрати й описати лексичні одиниці, які характеризують ідіолект митця, та оцінити їх у плані перспективності для розвитку лексичного фонду української літературної мови.

Новотвори Оксани Забужко мають 2 головні джерела:

- власне український лексичний ресурс (неологізми та неосемантизми);
- іншомовний лексичний ресурс (переважно okazіоналізми)

Новотвори на іншомовній основі Оксана Забужко переважно українізує, пристосовує до українських норм за допомогою українських афіксів і українських основ: *грандесячий, віп-мужлан, кінт-сайзовий, поюберменшівськи, ділітнути, анкорвуменша*.

Неологізми Оксани Забужко місткі, образні, з відчутним експресивним зарядом: *мистецтвогриз, жовтогарячогрудик, варяги-баблоруби, фотоклапоть; жолудево-лискучий, королевистий, південно-смаглявий, рябомерезжаний, грубоскловий, котусячий, атласно-чорноколготковий; окомпліментити, покотячішати*.

Також можна вділити невеликі, але найяскравіші частини мови:

Іменники:

кокаїнчик, -у, ч. Пом'якш. або ірон. до кокаїн. *Шеф не інакше як кокаїнчиком бавиться* [Забужко, Музей..., с. 296].

євронаворот, -у, ч. Надлишкове оздоблення, оформлення, яке імітує європейський стиль. *У ванній – радше бездоганно стильній, ніж розкішній: без скоробагацьких євронаворотів.. – ще пахло недавнім ремонтом* [Забужко, Музей..., с. 440].

Вигуки:

спочінь, виг., військ. Команда в УПА і в деяких інших організаціях на кшталт «Пласту», яка дозволяє рухатися або міняти положення тіла, не виходячи з лави. *Геть усе в ньому [Адріянові], одним поривом: ..і те, як стояв, по-хазяйському виставивши ногу вперед, – а добре ж стояв, холера, не мож було ним не замилуватися: хоч і по команді «Спочинь!», як і всі вони, але цілий із себе стятий, бачний, як має бути* [Забужко, Музей..., с. 496].

Своє прагнення до місткості слова Оксана Забужко реалізує за допомогою голофразису, спресовуючи словосполучення та фрази в одне слово-конструкцію. Найчастіше їхнім тлумаченням є внутрішня форма: *схваленняй-заохота, мов-не-помічаючи, ніколи-доти-не-бачений, в-минуломужитті-фізика, як-же-ж-мені-жити-далі, тридцять-із-заком-років-нечути*. Цікавими є спроби лексикалізації стійких сполучень слів: *і-такдалі, мов-скеля-непорушний, мовчати як-у-рот-води*.

Загалом можна оцінити лексику творів Оксани Забужко як таку, що містить чимало цікавих та готових для самовираження лексичних одиниць. Варто відзначити і фразовий потенціал письменниці:

на цього живця не купити кого. Неможливо кого-н. легко обдурити, ввести в оману чим-н. *Віра, мова й прапори мінялися в українських родинах ледь не щопокоління, ..це, схоже, й є єдина національна традиція, що й досьогодні лишається чинною – лягати під того, хто наразі найдужчий, так що на цього живця мене так скоро не купиш – хто там, як у Біблії, кого народив... [Забужко, Музей..., с. 29].*

Отже, попри наявність у творах письменниці варваризмів та жаргонізмів, ненормативної та обценної лексики, мовосвіт О. Забужко є потужним джерелом поповнення лексичного та фразеологічного фонду сучасної літературної мови.

Висновки до розділу II

Отже, художній текст як об'єкт перекладу має ряд відмінних властивостей, що впливають на процес й якість перекладу. Останній є складним і багатогранним видом людської діяльності, у ході якої зіштовхуються різні культури, особистості, епохи, традиції та установки. Він передбачає передачу думки, змісту оригіналу, але за допомогою іншої системи знаків, підпорядкованої іншим законам розвитку і функціонування. Таким чином, відповідь на питання, що означає художній переклад, є

комплексним завданням. Будь-яка перекладацька робота повинна вказувати на вміння та особливості перекладача. Тому основне завдання перекладача – спробувати створити бездоганний переклад твору, використовуючи всі навички та методи, що існують в мові. Оскільки функціонування лексики в художньому творі відрізнятиметься від того, що превалює в будь-якому з існуючих стилів мовлення. Особливість кожного літературного тексту залежить від авторського вибору лексем й їхньої реалізації в структурі тексту. Неповторність лексики та синтаксису створює окремий ідіостиль автора – стиль, що притаманно виокремлюватиме його з-поміж інших письменників. Вибір тих чи тих одиниць для реалізації повідомлення тісно пов'язує мову з мисленням, що наголошує на важливості вивчення прикметних жанрово-стильових рис, власне авторських уведень, зовнішніх (історичних, соціальних, політичних) факторів впливу. При перекладі лексем та синтаксем труднощі можуть виникати при невідповідностях мовних норм, відтінків оцінності, інтерпретації реалій.

Було визначено, що специфіка безеквівалентної лексеми полягає в її семантиці, бо вона належить до національно маркованої лексики сучасної української мови. У структурі лексичного значення безеквівалентних одиниць завжди наявна сема «національне» (етнічне, фольклорне, символічне). В конотації, бо її семантика поширюється на контекст (смиислове оточення) цієї одиниці в змісті усього твору. Реалії, лакуни, варваризми й екзотизми сприяють створенню етнічної картини світу та наштовхують реципієнта на розуміння етнокультурної приналежності твору. Наявність іншомовної безеквівалентної лексеми у тексті створює специфічні умови для сприйняття, бо текст починає функціонувати, таким чином, як феномен на межі двох культур. До того ж вона здатна виражати загальні надчуттєві риси духовного, матеріального чи історичного буття носіїв цільової мови. У цьому й полягає суть вивчення безеквівалентної

лексеми у бінарному зіставленні мов, її значеннєвих та формальних розбіжностей.

Зокрема синтаксис англійської та української мов суттєво відмінний, але це не позбавляє перекладача від відповідальності перед еквівалентним вибором стратегій перекладу. «Синтаксис – організуюча основа мовного твору, він є суттєвим для визначення стилю» [Кочан, с. 286]. Так, побудова речень та їхнє інтонаційне оформлення можуть суттєво впливати на загальне читацьке враження від твору, а відтак їхня зміна може вкрай віддалити досвід читача перекладу від того, що міг би бути отриманий підчас читання оригіналу.

В останній частині ми частково приділили увагу питанню мовній своєрідності Оксани Забужко на прикладі роману «Музей покинутих секретів». Як було зазначено, письменниці притаманна власна мовна своєрідність, для передачі якої на підготовчому етапі перекладач має ознайомитися зі змістом та історією написання твору, дослідити особливості експресивного забарвлення лексики (голофразис, неологізми та неосемантизми, okazionalizmi тощо), проаналізувати притаманні твору синтаксичні структури (довгі чи короткі, інверсовані, розгалужені речення-тексти, що охоплюють кілька друкованих сторінок і можуть складатися з понад сотні слів тощо). Було зазначено, що новотвори на іншомовній основі письменниця переважно українізує за допомогою афіксів і українських основ. Кожен її неологізм є містким, образним та з відчутним експресивним зарядом.

Як результат стає зрозуміло, що задля вдалої інтерпретації художнього твору перекладачеві доведеться виконати поетапну роботу з історією створення та загальним змістом тексту, дослідження його внутрішніх особливостей, а також ситуативне застосування тих чи інших методів перекладу в індивідуальному розгляді елементів лексичного та синтаксичного складу.

РОЗДІЛ III. АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДУ ЛЕКСИЧНИХ ТА СИНТАКСИЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ «МУЗЕЙ ПОКИНУТИХ СЕКРЕТІВ» О. ЗАБУЖКО

3.1. Переклад фразеологічних одиниць і сталих виразів

Труднощі при перекладі фразеологічних одиниць і стійких висловів нерідко виникають при інтерпретації іншомовних текстів і залежать від багатьох факторів, першочергово національних і внутрішньомовних, оскільки окремі слова у фразеологічній одиниці втрачають своє безпосереднє значення та несуть певну інформацію лише в межах одного фразеологізму, значення якого може відрізнятись від підбраного у мові перекладу, а може й зовсім бути зміненим чи опущеним. Вони можуть одночасно виражати одне поняття й бути еквівалентнимислову. Також часто мають однослівний синонімічний еквівалент та синтаксично утворюють один член речення.

I. Корунець зазначає, що «за своєю структурою фразеологізми становлять велике розмаїття. Семантичні зв'язки між компонентами фразеологічної одиниці бувають різними: слова, що входять до складу такої одиниці, можуть зберігати свою семантичну самостійність більшою чи меншою мірою» [Корунець, 2001].

Такі одиниці вдало розподіляє В. В. Виноградов [Виноградов, 1997]. На його класифікацію орієнтується більшість дослідників, а отже можливо брати її за основу. З огляду на назване тлумачення, в групу поняття фразеологічних одиниць входять:

- Фразеологічні зрощення або ідіоми;

- Фразеологічні єдності або метафоричні одиниці;
- Фразеологічні вирази;
- Частково в цю групу входить паремія як відгалуження фразеологічні одиниці зі структурою речення, переклад таких одиниць має також ідентифікуватися з реченням.

Подана класифікація уможлиблює більш детальне опрацювання відмінностей, з урахуванням спільного критерію для всіх підгруп – поняття неподільності фразеологічної одиниці. Для відокремлення фразеологічних одиниць від звичайних словосполучень та речень Я. Рецкер акцентує увагу на головних відмінностях: «роздільне оформлення, відсутність моделювання, переосмислення та стійкість» [Рецкер, с.144]. При чому саме здатність до переосмислення та сталого складу є ключовими факторами, що мають бути враховані перекладачем, адже для нього вже не стільки важлива приналежність виразу до тої чи тої фразеологічної групи, скільки саме влучна передача контекстуального значення. «При перекладі фразеологізму перекладачу потрібно передати його значення і відобразити його образність, знайшовши аналогічний вираз і не випустити при цьому з уваги стилістичну функцію фразеологізму» [Костін, с.158], так само повинна бути врахована стилістична важливість експресії, аби текст перекладу супроводжувався необхідною емоційністю.

У «Теорії перекладу» Я. Рецкер виділяє 4 стратегії перекладу фразеологічних одиниць: «а) з повним збереженням іншомовного образу; б) з частковим збереженням іншомовного образу; в) з повною заміною образності; г) зі зняттям образності» [Рецкер, с.158].

Перший підхід до перекладу вважатиметься найбільш удалим за умови «інтернаціональності» одиниці – «еквіваленту фразеологічної одиниці в мові перекладу через спільне історичне походження. Повні еквіваленти співпадають в обох мовах по значенню і лексичному складу, стилістичному

забарвленню і граматичній структурі» [Костін, с. 158].

« Нести свій хрест і підпирати державу, – а то вона в нас, бідненька, перехняблена, як Пізанська вежа».	“ To bear their cross and be pillars of the state – the poor thing’s about to keel over, like the tower of Pisa”
--	---

Як бачимо, перший приклад (1) демонструє наявність повних семантичних еквівалентів (повне збереження іншомовного образу). Англійський фразеологізм *to bear one’s cross* має спільне значення з українським *нести хрест*, збігається з ним за складом, синтаксисом та стилістичною приналежністю. Не зважаючи на лексичні та граматичні відмінності української та англійської мов, досліджуваний роман демонструє наявність значної кількості повних семантичних еквівалентів.

«...і Вадим до світа вливав їм душу , знову й знову розказуючи, як загинула його Влада, доки не заснув у них на бамбетлі, – якщо тільки вони самі його професійно не «відключили» одним ударом, але гріх було б їх за це й засуджувати...».	“...some good folks who listened to him pour his soul out and tell them, over and over, how his Vlada perished, until he fell asleep on a cot, or they finally knocked him out, instantly and professionally, and who would blame them if they did?”
«Це зривається мені з язика , заки я встигаю його прикусити, – таки ще не протверезіла».	“This slips off my tongue before I can bite it – I’m not quite sober yet, after all”.

Знову ж таки, українські фразеологічні одиниці (2),(3) *вливати душу*, *зривається з/прикусити язика* та сталий вираз «*виключити*» (можна віднести до переносного значення) та їхні англійські відповідники *to pour soul*, *slips off/to bite tongue* та *finaly knocked* збігаються за стилістичним

значенням, лексичним складом, граматичною структурою та змістом, який хотіла донести авторка.

Не винятко є й приклад (21), у якому відображається повна семантична еквівалентність.

«...а та кура-щебетура, а та гуся-сюся-сюся, а той індик-диндик-диндик, а те теля-хвостомеля... »	“... the rat ate the malt, the cat killed the rat, the dog chased the cat, the cow tossed the dog ”.
--	---

Тут ми можемо побачити повне співпадіння фразеологічних одиниць з фольклору двох різних мов, бо не зважаючи на лексичні та синтаксичні відмінності між ними, сенс, рима та значення у тексті-перекладі відображається повністю, що й хотіла донести до нас авторка.

«...вона пустила його за кермо, бо тепер він у ліпшій од неї формі, проте сама не розслабляється, пильнує: одна голова добре, а дві краще, береженого Бог береже ».	“She’s allowed him to take the wheel because he is now in better shape than she is, but she hasn’t relaxed; she’s alert; two heads are better than one, and the Lord helps those who help themselves ”.
--	--

У зазначених українських фразеологізмах (4): *одна голова добре, а дві краще, береженого Бог береже* наявні однакові стилістичні ознаки, які співпадають з їх англійськими відповідниками: *two heads are better than one, Lord helps those who help themselves*. Однак не повною мірою збігається з ними з точки зору лексичного наповнення та граматичної структури. Саме тому вважаємо такі фразеологічні одиниці частковими семантичними еквівалентами.

«.. щось вона сильно занервничала, і як би йому не вляпаться в яку історію, цього ще не хватало... ».	“... she’s gone all nervous, and he’s got no desire to get mixed up in any stories or anything ”.
--	--

Наступна фразеологічна одиниця (5) *вляпатися в історю* має ідентичне семантичне значення зі своїм англійським відповідником *to get mixed up in a story*. Однак, наявність фразового дієслова в англійському варіанті спричинює певні лексико-граматичні розбіжності між досліджуваними фразеологізмами, що і відносять їх до групи часткових семантичних еквівалентів.

«І все, крапка, нема що товчи воду в ступі ».	“No use flogging a dead horse ”.
--	---

У цьому прикладі (6) ми вже бачимо наявність різних лексичних одиниць для вираження одного семантичного значення. Не зважаючи на різницю у лексичному складі, англійський фразеологізм є повною смисловою відповідністю української фразеологічної одиниці. Далі розглянемо приклади фразеологічних одиниць з частковим збереженням іншомовного образу.

«...їх бачили з Адькою й перемивають їй на студії кісточки... ».	“...nice to know she’s been seen with Aidy and the studio is now buzzing with gossip... ”.
«Не зовсім, – знехотя каже Павло Іванович: цідить, тягне kota за хвоста , садюга. – Але дещо розповісти можу. Виберіть час...».	“Not exactly,” Pavlo Ivanovych says reluctantly: he is letting it out slowly, pulling their guts out , the sadist. “But I can shed some light on the matter. Choose a time...”

У (7) і (8) відбулася зміна форми оригіналу, а образи аналогів не співпадають, однак обидва фразеологізми у перекладі є повною відповідністю фразеологічних одиниць оригіналу, а відносність еквівалентів приховується контекстом. Тому цей переклад фразеологічних одиниць шляхом використання відносних еквівалентів може вважатися цілком адекватним.

«... дасть же Бог такий дар...»	“...this gift of yours...”
---------------------------------	----------------------------

На цьому прикладі (9) бачимо часткове збереження іншомовного образу, оскільки лексичне наповнення через що й не зберегається синтаксична будова.

«А Юлічка, певне, все те слухала й мотала на вус... ».	“And Yulichka must have just sat there, listened, and made another mental note ”.
«За інших обставин Адріана б посміхнуло: во дає цьотка жару! ».	“In different circumstances, Adrian would have smiled at this – just watch her go! ”.
«...від якогось такого, десятої води на киселі, вуйка... »	“...from just such a brother-of-a-third-cousin-once-removed uncle ”.

У прикладах (10), (11) та (18) користувались описовим перекладом через відсутність фразеологічних еквівалентів. У свою чергу це спричинило втрату експресивності, образності та відтінків значень.

«Постав хату з лободи, а в чужую не веди ».	“ Build Me a House of Straw but One I Can Call My Own ”.
--	---

У (12) перекладачеві також довелося вдатися до описового перекладу. Також він відтворив його за допомогою лексичних, а не фразеологічних засобів англійської мови, що, як і в попередніх випадках, спричинило втрату образності та експресивності. Таким чином такий переклад не можна вважати повністю повноцінним. Це значить, що у такому випадку перекладається не сам фразеологізм, а його значення, або ж тлумачення, що найчастіше трапляється з одиницями, які не мають еквівалентів у мові перекладу.

Як зазначає І. Корунець: «описовий переклад не є просто перекладом, а саме поясненням фразеологічної одиниці. Це може бути пояснення, опис, тлумачення, застосування усіх засобів, які можуть передати зміст лексичної

одиниці у максимально короткій та у найбільш виразній фразеологічній формі» [Корунець, 2001].

«..я прикипаю там до парти...».	“... frozen at my school desk...”.
--	---

У (17) відбулась часткова зміна форми оригіналу, а образи аналогів не співпадають, бо вони є протилежними за значеннями, але у перекладі є повною відповідністю фразеологічних одиниць оригіналу. Тому цей переклад вважається адекватним не дивлячись на первинну антонімію слів.

«...ні вже, хай собі йде як іде , не мені лізти з гаєчним ключем до когось у мізки... ».	“No, let it all be; let it go as it goes. I’m not the one to take a wrench to someone else’s brain ”.
--	---

Та найменш продуктивним способом перекладу фразеологічних одиниць у романі виявилось калькування (19). Його обирають у тих випадках, коли іншими прийомами неможливо передати семантико-стилістичне та експресивно-емоційне значення, та потрібно показати образну основу, що й видно з наведеного прикладу. «Калькування можливе тільки тоді, коли виключно дослівний переклад може донести до читача зміст усього» [Корунець, 2001].

3.2. Переклад неологізмів

У перекладі неологізмів, до яких відноситься фонова лексика, тобто яка відрізняється у мові оригіналу та мові перекладу лексичними фонами (значення слів різняться семантичними долями) використано приблизний переклад. Це свідчить, що під час перекладу зберігається основне значення слова, проте у мові мети слово відрізняється від мови оригіналу лексичним фоном.

Козаченко І.В. зазначає, що «опис та пояснювальний описовий переклад найпоширенішим способом передачі нових утворень іншою мовою» [Козаченко, с. 166]. Оскільки в процесі перекладу в певних випадках необхідно використовувати контекстуальні заміни або при здійсненні перекладу використовувати опис. Тому виокремлюють наступні основні способи перекладу неологізмів:

1. транслітерація та транскрипція;
2. калькування;
3. описовий спосіб;
4. пряме включення;
5. приблизний переклад.

Подивимось на приклад (1) з Додатку Б:

Химерний знімок, якийсь учепистий, не відірвешся	The picture casts a spell – grips you and doesn't let go
---	---

Можна відмітити, що лексично переклад не порушен та зміст, який хотіла донести письменниця, залишився у своїй початковій формі. Основний спосіб перекладу цього неологізма була приблизний переклад. Через що зникає унікальність автора (експресивність, якою так відома О. Забужко, й акцент на самому слові).

розфокусовано, як молоко по стільниці	out-of-focus – like milk spilled on a table
«...ти мене-тодішньої, в прищах, як в зірках , і з відмінницькою ріденькою кіскою через плече...»	“...you wouldn't notice the girl I was then, an acne-pocked , straight-A student with a wet-noodle braid on my shoulder...“.

У прикладах (2) *як молоко по стільниці* та (4) *мене-тодішньої, в прищах, як в зірках*, неологізми виступають як фразеологічні одиниці з

порівняльною семантикою. В свою чергу в англійському перекладі: *like milk spilled on a table* та *the girl I was then, an acne-pocked* використовують калькування, яке найчастіше використовують під час перекладу еквівалентних понять у двох мовах. Завдяки чому втрачається авторська ідентифікованість та емоційність речення.

штивніше	more stiffly
І помалу-малу кошмарнуватіє	growing slowly more nightmarish

Як бачимо, у цьому випадку (7) та (8) застосовують калькування, оскільки *штивніше, кошмарнуватіє* – це прислівники, які поставили у якісну форму прикметників вищого ступеня. Їх особливість в тому, що вони мають не тільки семантику порівняння, але й емоційне забарвлення, щоб передати характер та почуття героя. Через що при перекладі, щоб зберегти утворену форму ступеня порівняння використовують прислівник (виходячи з контексту) *more*. Воно використовує основну функцію – передати семантичну та лексичну особливості, але повністю ігнорується передача індивідуальності персонажа.

всезмагаючих вогню-і-тверді	the all-consuming fire and rock
з ними сам-на-сам	to be alone with them

Місткість слова О. Забужко вбачаємо за допомогою голофразису (5), (6), спресовуючи словосполучення та фрази в одне слово-конструкцію. Таким чином вони можуть виступати як цілісна лексична одиниця з одним широким семантичним значенням або декількома тотожними. В англійському варіанті використовують описовий переклад. Хоча лексично частково змін не відбулось (голофразис був проігнорований) і основне (пряме) значення було збережено, проте емоційне забарвлення було втрачено.

Мені всього тільки вряди-годи показують кадри з чиєїсь	I'm just watching someone else's footage.
---	---

відстріляної плівки.	
----------------------	--

А приклад (10) демонструє приблизний переклад, оскільки неологізм *вряди-годи* був опущений. На нашу думку, в цьому прикладі могли використати описовий переклад (звичайно, було б краще віднайти повний лексичний або фразеологічний еквівалент), щоб передати образність та експресивність лексем О. Забужко.

3.3. Передача звуконаслідування та вигуків

Вигуки – це такі «звукові образи, що виражають почуття, емоції та оцінку» [Кочан, с. 147]. і найчастіше зустрічаються в розмовному стилі, а разом з тим і в діалогічному мовленні художнього твору. Вони виконують важливу роль в усному спілкуванні, і це є достатньо вагомою причиною для пошуку еквівалентності при перекладі. Складність у перекладі вигуків може полягати в правильності підбору відповідника залежно від мети і способу висловлювання.

(2), (4), (7), (8)

а – джинси, мамцю ріднесенька	but jeans – sweet Jesus!
А це ж тільки початок, о Господи.	And this is just the beginning, Lord.
– О Боже , я ж відімкнула мобілку!	“ Gosh , I turned my ringer off”.
Боже коханий , я плачу.	Sweet Lord! I am crying.

Опа-на!	Whoa!
Ну..	Well...
– Угу... Адю, ти не пам’ятаєш, у чому полягав онтологічний доказ Буття Божого?	“Uhu... Aidy, do you remember the ontological proof of God?”

(13), (17), (21)

Звуконаслідування – це «фактор художньої експресії, що зумовлюється і здійснюється засобами фонетики» [Кочан, с. 149]. Уведення звуконаслідування в художній текст посилює заглибленість читача у твір, бо дає змогу ніби безпосередньо «почути», а не тільки прочитати. Однак саме це часто ускладнює завдання перекладача, адже звуки живої та неживої природи інтерпретуються по-різному в англійській та українській мовах, і саме це знижує вірогідність підібрати відповідник.

– бах!	– boom!
--------	---------

(6)

ЦОК... ЦОК... ЦОК... ЦОК...	TICK... TICK... TICK... TICK...
-----------------------------	---------------------------------

(20)

і бігом руш, браце, a trois temps: тра-та-та, тра-та-та, тра-та-та,	and off you run, brother, à trois temps, trá-ta-ta, trá-ta-ta, trá-ta-ta;
--	--

(16)

3.4. Переклад безеквівалентних лексем: вульгаризми, екзотизми, реалії

(1), (14), (15), (21)

« Пижикові », еге ж, ось як це звалось...»	Pyzhyk . That's what the fur was called, that's right.
«термінаторськими» плечищами,	Terminator shoulders,

Це мій стрижений дід	“Here’s my paternal great-uncle ,”
тарабарщина	abracadabra

перші твої лівайси, й до них джинсова-таки сорочка	your very first Levi’s , and a denim shirt
а в чековому магазині батьки купили тобі справжні адідасівські кросовки й адідасівську сумку-черезплічника	and then in the foreign-currency-only Beryozka store your parents bought you real Adidas sneakers and an Adidas backpack
а які кумедні ці капелюшки з двадцятих років уже минулого століття...	How comical these cloche hats from the Jazz Age of the already-past century...

(4), (5),(9)

і повоєнні	And then here are those after the war,
Либонь	This must be

(11), (17)

погідна літня днина	it is a clear summer day
---------------------	---------------------------------

(10)

3.5. Синтаксичні трансформації

Порівнюючи синтаксис української та англійської мов, перекладач обов’язково натрапить на деякі складнощі, пов’язані з відмінностями будови та відсутністю певних синтаксичних відповідників. Синтаксичні трансформації – це обов’язковий перекладацький прийом, що полягає в закономірній зміні основної мовної моделі, зміні лексико-граматичних

компонентів, унаслідок чого передана думка має іншу форму, але бажаний смисл.

Стратегічні трансформації на рівні синтаксису застосовуються такими способами: «зміна порядку слів, зміна суб'єктно-об'єктних відношень, заміна активного стану пасивним і навпаки, антонімічний переклад, об'єднання та роз'єднання речень, прийоми лексико-синтаксичної компресії та декомпресії» [Чередниченко, с. 233]. Найбільш частотними будуть ті трансформації, які членують або об'єднують речення, використовують дослівний переклад, змінюють структурний склад речення [Комісаров, с. 169]. Окрім поданих тут, синтаксичні трансформації можна розглянути в Додатку І.

Нульова деформація тексту відбувається при дослівному перекладі, що характеризується використанням ідентичної структури в тексті перекладу і стосується саме синтаксичної структури. Це вдало ілюструють подані приклади (1) і (3).

«Що жінки взагалі менш піддатні на забурення політичного клімату – вони влізають у капронові панчохи...»	“Women are generally less susceptible to political perturbations than men. They pull on their nylon stockings, or later...”.
<p>– Чому – школярка?</p> <p>– В тебе тіло на дотик, як у школярки. Це фантастично.</p> <p>– Що саме?</p> <p>– Що воно так збереглося.</p>	<p>“How am I a schoolgirl?”</p> <p>“It’s your body – it’s like a teenage girl’s. It’s fantastic.”</p> <p>“What is?”</p> <p>“That it has managed to stay this way.”</p>
Було б іти в черниці, оттоді будь ласка.	Unless you’re a nun—but it’s too late for me now.

(7)

<p>– Я ніколи цього не зніму. Ніколи. – Ти все зумієш,</p>	<p>“I’m never going to make this film. Never.” “Of course you will. It’ll all work out,”</p>
<p>О'кей, все, працюємо!</p>	<p>Okay, this looks good; let’s roll.”</p>
<p>– Аякже, ще б не пам'ятати! – тішитися брюнетка. – Причому, що цікаво – здається, тільки дівчатка?</p>	<p>“Of course I do! And here’s something – only girls did, no boys allowed, right?”</p>

(9), (13), (14)

<p>"Лялюся" – так її звали в дитинстві, коли вона ще не вміла вимовити "Даруся", але Адріян сам винайшов це ім'я, лялька – моя лялька – лялечка – лялюся,</p>	<p>Lolly was the name she was called when she was little, before she could roll the r in Daryna, but Adrian didn’t know this; he derived the name anew from doll – my doll, dolly – Lolly</p>
---	---

(16)

(17), (19), (21), (22)

<p>– Звідки ти дзвониш?</p>	<p>“Where are you?”</p>
<p>цікаво, і як довго це триватиме?.</p>	<p>She wonders how long this will last.</p>
<p>(а чому, власне, мало статися щось недоброго, чому вона вічно чекає саме</p>	<p>(And why does she think it has to be something bad? Why is she always waiting for the other shoe to drop, for</p>

недоброго, до холери, та чи буде ж цьому край?!),	the world to come apart, what is wrong with her?),
– Зроби над собою вольове зусилля.	Where's your willpower?

за що вона відчуває легенький укол сумління, ніби свідомо його ошукала,	which makes her feel a little guilty, as if she'd toyed with him on purpose,
---	--

(18)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Anderman G. M., Rogers M. Translation Today: Trends and Perspectives, Multilingual Matters, 2003, – 232 p.
2. Jakobson R. On linguistic aspects of translation/ Roman Jakobson //OnTranslation/ Reuben Brower (ed.). – Cambridge, Mass: Harvard University Press,1959. – P. 173 – 95. В укр. перекладі: Якобсон Р.. Про лінгвістичні аспекти перекладу // Протей: переклад. альм. / [О. А. Кальниченко (ред.)]. – Харків : Вид-во НУА, 2009. – Вип. 2. – С. 272–280.
3. Oksana Zabuzhko THE MUSEUM OF ABANDONED SECRETS Translated by Nina Shevchuk-Murray, 2012. 832 p.
4. Абызов Ю. И. Рецензия – хлеб насущный критики / Ю. И. Абызов // Теория и практика перевода. – К.: Вища школа, 2000. – Вип. 15. – С. 33–35.
5. Архипенко Л. М. Активізація процесу запозичення у сучасній українській мові кінця ХХ ст. / Л. М. Архипенко // Культура народів Причорномор'я: Научний журнал. – Симферополь, 2003. – № 37. – С. 136–137
6. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык / И. В. Арнольд. – 6-е изд. – Москва: Флинта-Наука, 2004. – 384с.
7. Боса Т. С. Художній переклад у сучасному мовознавстві / Т. С. Боса // Науковий вісник Південноукраїнського держ. пед. ун-ту ім. К. Д. Ушинського. – 2010. – № 11. – С. 5–11. – («Лінгвістичні науки»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvypu_2010_11_4
8. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.

9. Виноградов, В. С. (2006). Перевод. Общие и лексические вопросы. Москва: Книжный дом «Университет».
10. Верещагин, Е. М., Костомаров, В. Г. (1973). Язык и культура. Москва: Русский язык.
11. Влахов С.П., Флорин С.И. Непереводимое в переводе / под ред. В. Россельса. М.: Международные отношения, 1980. 352 с.
12. Гайдученко Г. Емоційно-експресивна функція okazіоналізмів у прозі Оксани Забужко. Лінгвістика. Вип. XXI. С. 200–204
13. Гоменюк О. Концепт «війна» в індивідуально-авторській картині світу Оксани Забужко (на матеріалі збірки «І знов я влізаю в танк...»). *Studia Ukrainica Posnaniensia*. 2008. Vol. VI. P. 21–26.
14. Гончаренко, Э. П. (2005). О роли реалий в процессе реализации межкультурной функции перевода. Университетское переводоведение. Материалы VII Международной научной конференции по переводоведению «Федоровские чтения». 7. 134–143.
15. Должикова Т., Зубова Т. Жаргонізми в мові творів Оксани Забужко. Лінгвістика: зб. наук. пр. № 2 (14). Луганськ: ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2008. С. 173–177.
16. Дьяконова Н. А. Функциональные доминанты текста как фактор выбора стратегии перевода: дис. ...кандидата филол. наук: 10.02.20 / Дьяконова Наталья Анатольевна. – Москва: РГБ, 2003. - 185 с.
17. Єфімов Л. П. Стилїстика англійської мови і дискурсивний аналіз. Учбово-методичний посібник / Л. П. Єфімов, О. А. Ясінецька. — Вінниця: Нова книга, 2004. — 240 с.
18. Єшкілєв В. Ненароджений стиль. URL: <http://thule.primordial.org.ua/mesogaia/stile.htm>
19. Єщенко Т. А. Лінгвістичний аналіз тексту: навч. посіб. / Т. А. Єщенко. – Київ : Академія, 2009. – 264 с.
20. Забужко О. Музей покинутих секретів: роман. Київ: Комора, 2015. 832 с.

21. Зозуля О. Багатокомпонентні оказіоналізми в поезії Оксани Забужко. Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук праць. 2010. № 30. URL: philolog.univ.kiev.ua/library/zagal/.../419_423.pdf
22. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад. Л., 1989. 216 с.
23. Іваненко К. В. Специфіка перекладу художнього тексту / К. В. Іваненко // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського Нац. лінгв. ун-ту. – 2011. – Вип. 22. – С. 116–120. – (Серія : Філологія, педагогіка, психологія). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkyu_2011_22_21
24. Кальниченко О.А. Теорія перекладу. Частина перша. /Відповідальна за випуск Д. І. Панченко/ Комп'ютерний набір О. А. Кальниченко. Підписано до друку 27.06.2017. Ум. друк. арк. 3,72. Обл.-вид. арк. 4,52. Тираж 100 пр. URL: <https://nua.kharkov.ua/wp-content/uploads/2020/08/Teoriya-perekladu.pdf>
25. Карабан В. І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську мову. Навчальний посібник-довідник для студентів вищих закладів освіти. Вінниця. НОВА КНИГА, 2003.- 608 с.
26. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 576 с.
27. Козаченко І.В. Особливості перекладу неологізмів англійської мови / І. Козаченко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. – 2014. – № 25. Том 2. – С. 166-168.
28. Клименко Л.В. Художній переклад як вид міжкультурної комунікації в контексті Євроінтеграції / Л.В. Клименко // Літературознавчі студії. – 2015. – Вип. 1 (1). – С. 228–235.
29. Клепуц Л. Особливості емансипаційної функції ненормативної лексики у творчості Оксани Забужко і Анжели Картер. Літературознавчі обрії. 2010. Вип. 16. С. 247–252.
30. Книга Оксани Забужко потрапила до переліку найкращих романів ХХІ століття. Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення України.

- URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2832148-kniga-oksani-zabuzko-potrapila-do-spisku-najkrasih-romaniv-xxi-stolitta.html>
31. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. Для ин-тов и фак. Иностр. Яз. – М., 1990. 253 с.
 32. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение / В. Н. Комиссаров. – М.: ЭТС, 2001. – 424 с.
 33. Корунець І.В. (2001). Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Вінниця: Нова книга.
 34. Костін Я.А. Способи та прийоми перекладу різних груп англомовних фразеологізмів / Я. А. Костін // Наукові записки нац. ун-ту «Острозька академія».
 35. – 2013. – Вип. 37. – С. 157-159. – (Серія «Філологічна»).
 36. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту: Навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 423 с.
 37. Кочерган, М. П. (1999). До питання про безеквівалентну лексику і лакуни та способи їх компенсації. В М.П. Кочерган (Відп. ред.), Міжнар. наук. конфер. із проблем зіставної семантики. 23-25 вересня. (сс. 42–45). Київ.
 38. Кудряшова О. Метапоетика води в поезії Оксани Забужко. Літературний процес: методологія, імена, тенденції: зб. наук. пр. (філол. науки). 2011. № 3. С. 53–58. URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5235/>.
 39. Кульматицька М. Частка як елемент ідіостилю Оксани Забужко. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного унів. Серія: Філологія. 2015. № 8. Т. 1. С. 34–36.
 40. Лекція 1. ПРЕДМЕТ, ЗАВДАННЯ, МЕТОДИ КУРСУ ТЕОРІЇ ПЕРЕКЛАДУ. ПЕРЕКЛАД ЯК ЗАСІБ МІЖМОВНОГО СПІЛКУВАННЯ. URL:
https://msn.khmnu.edu.ua/pluginfile.php/305607/mod_resource/content/0/%D0%95%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BF

%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD
 %D0%B8%D0%BA.pdf

- 41.Лекція 15. Поняття адекватності / еквівалентності. URL:
<https://mix.sumdu.edu.ua/textbooks/3703/467713/index.html>
- 42.Медвідь О. Проблема використання діалектизмів і просторіччя в українському художньому перекладу II Другий Міжнародний конгрес українців. Доповіді і повідомлення (Львів, 22–28 серпня 1993 р.). – Львів, 1993. – С. 272–277.
- 43.Найда Ю.А. К науке переводить // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. -М., 1978. -С. 99-114.
- 44.Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода / Я.И. Рецкер. – М. : Междунар. отношения, 1974. – 216 с.
- 45.Сорока В. Сленг у творах Оксани Забужко та Юрія Андруховича. Укр. мова та літ. 1999. № 4. С. 5–6.
- 46.ХассанШалі Н. А. Основні характеристики художнього тексту // Ідеї. Пошуки. Рішення: матеріали VII Міжнар. науч. практ. конф., Мінськ, 25 листопада 2014 г. / Редкол.: М.М. Нижнева (відп. Редактор) [та ін.]. Мн.: БДУ, 2015. С.103-114.
- 47.Чередниченко О. І. Про мову і переклад / О. І. Чередниченко. – Київ : Либідь, 2007. – 248 с.
- 48.Шулік С. Актуальні проблеми художнього перекладу / С. Шулік ; наук. кер. О.О. Жулавська // Перекладацькі інновації : матеріали V Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, м. Суми, 12–13 березня 2015 р. / редкол.: С.О. Швачко, І.К. Кобякова, О.О. Жулавська та ін. – Суми : СумДУ, 2015. – С. 141–143.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Фразеологічні одиниці та сталі вирази: методи перекладу

1.	« Нести свій хрест і підпирати державу, – а то вона в нас, бідненька, перехняблена, як Пізанська вежа».	“ To bear their cross and be pillars of the state – the poor thing’s about to keel over, like the tower of Pisa”	
2.	«...і Вадим до світа виливав їм душу, знову й знову розказуючи, як загинула його Влада, доки не заснув у них на бамбетлі, – якщо тільки вони самі його професійно не «відключили» одним ударом, але гріх було б їх за це й	“...some good folks who listened to him pour his soul out and tell them, over and over, how his Vlada perished, until he fell asleep on a cot, or they finally knocked him out, instantly and professionally, and who would blame them if they did? ”	

	засуджувати...».		
3.	«Це зривається мені з язика , заки я встигаю його прикусити , – таки ще не протверезіла».	“This slips off my tongue before I can bite it – I’m not quite sober yet, after all”.	
4.	«...вона пустила його за кермо, бо тепер він у ліпшій од неї формі, проте сама не розслабляється, пильнує: одна голова добре, а дві краще, береженого Бог береже ».	“She’s allowed him to take the wheel because he is now in better shape than she is, but she hasn’t relaxed; she’s alert; two heads are better than one, and the Lord helps those who help themselves ”.	
5.	«...щось вона сильно занервничала, і як би йому не вляпаться в яку історію , цього ще не хватало...».	“...she’s gone all nervous, and he’s got no desire to get mixed up in any stories or anything”.	
6.	«І все, крапка, нема що товчи воду в ступі ».	“No use flogging a dead horse ”.	
7.	«...їх бачили з Адькою й перемивають їй на студії кісточки ... ».	“...nice to know she’s been seen with Aidy and the studio is now buzzing with gossip... ”.	
8.	«Не зовсім, – знехотя каже Павло Іванович: цідить, тягне kota за хвоста , садюга. – Але it out slowly, pulling	“Not exactly,” Pavlo Ivanovych says reluctantly: he is letting it out slowly, pulling	

	дещо розповісти можу. Виберіть час...».	their guts out , the sadist. “But I can shed some light on the matter. Choose a time...”	
9.	«... дасть же Бог такий дар...»	“... this gift of yours... ”	
10.	«А Юлічка, певне, все те слухала й мотала на вус... ».	“And Yulichka must have just sat there, listened, and made another mental note ”.	
11.	«За інших обставин Адріана б посміхнуло: во дає цьотка жару! ».	“In different circumstances, Adrian would have smiled at this – just watch her go! ”.	
12.	«Постав хату з лободи, а в чужую не веди».	“ Build Me a House of Straw but One I Can Call My Own ”.	
13.	«І сиджу я навпроти нього, на яких чверть віку за нього молодша, з моїми власними чистими руками, як у Понтія Пілата , – і чую, як блузка прилипає мені до лопаток...».	“And here I am, sitting across from him, some quarter of a century his junior, with my own clean hands, like Pontius Pilate’s... ”.	
14.	«...що тієї жінки вже кільканадцять років нема на світі...».	“...that the woman is long gone from this world...”.	
15.	« Так би мовити ,	“ Where exactly does it	

	<p>піднято з дна часу, підсвідомий стереотип сприйняття: десь вони там під мулом літ собі лежали, а ми їх узяли та й видобули на світ – ошчасливили б то, чи як?»</p>	<p>come from, I'd like to know, this ineradicable attitude of superiority toward the past?"</p>	
16.	<p>«От цікаво, ну звідки, спитати б, у нас оця невитравна зверхність у стосунку до минулого, оце невідволодно-тупе, не переломиш, переконання, буцімто ми, сьогоднішні, рішуче й категорично мудріші за них, тодішніх, – на тій єдиній підставі, що нам відкрите їхнє майбутнє: що ми знаємо, чим вони всі скінчать?»</p>	<p>“This stubbornly dumb, can't-kill-it-with-an-ax conviction that we, the now, critically and categorically know better than they, the past. Is it from the mere fact that their future is known to us, that we know what happens?"</p>	
17.	<p>«..я прикипаю там до парти...».</p>	<p>“...frozen at my school desk...”</p>	
18.	<p>«...від якогось такого, десятої води на киселі, вуйка...»</p>	<p>“...from just such a brother-of-a-third-cousin-once-removed uncle”.</p>	

19.	«...ні вже, хай собі йде як іде , не мені лізти з гаєчним ключем до когось у мізки...».	“No, let it all be; let it go as it goes . I’m not the one to take a wrench to someone else’s brain”.	
20.	«...і дай їм Боже , як кажуть у Карпатах гуцули, "наперед би більше" , чого ж, – і не такі, як він, невинні ягнята-господарники , ім'я ж їм легіон ...»	“These were not just the small fish like Father, convicted on white-collar mismanagement charges – their name is legion”.	
21.	«...а та кура-щебетура , а та гуся-сюся-сюся , а той індик-диндик-диндик , а те теля-хвостомеля ...»	“...the rat ate the malt, the cat killed the rat, the dog chased the cat, the cow tossed the dog”.	
22.	«...й не завважив би, хіба щоб увічливо оступитись , даючи дорогу ...»	“...you never would, except maybe to politely open a door for me ”.	
23.	не втрапляєш зі мною в ногу	you’re not on the same wavelength	
24.	дарма що ми ж із нею знайомились	never mind that I met her	
25.	її житейський досвід	her life experience	
26.	певніші гарантії кохання-навік може дати жінці мужчина ,	reliable proof of his undying love can a man give a woman	
27.	мигцем	must have caught its	

		fleeting	
28.	по-телячому радісний подив	puppy-like wonder	
29.	це вам прецінь не сталінська доба, прошу панства	we're not talking about Stalinism here, ladies and gentlemen	
30.	бо надто рве око	it draws the eye too much	
31.	ми йдемо в комунізм семимільними кроками	we're making leaps and bounds toward Communism	

ДОДАТОК Б

Неологізми Оксани Забужко

1.	Химерний знімок, якийсь учепистий , не відірвешся	The picture casts a spell – grips you and doesn't let go	
2.	розфокусовано, як молоко по стільниці	out-of-focus – like milk spilled on a table	
3.	«...пропустило чомусь КГБ, чи не останні свої деньочки прочуваючи, а мо , в них просто вже хватка була ослабла...»	“The KGB let it through somehow, either because it was already busy packing up or just plain and simple had lost its grip...”	
4.	«...ти мене-тодішньої , в прищах, як в зірках , і з відмінницькою	“...you wouldn't notice the girl I was then, an acne-pocked, straight-A	

	ріденькою кіскою через плече...»	student with a wet-noodle braid on my shoulder...“.	
5.	всезмагаючих вогню-і- тверді	the all-consuming fire and rock	
6.	з ними сам-на-сам	to be alone with them	
7.	І помалу-малу кошмарнуватіс	growing slowly more nightmarish	
8.	штивніше	more stiffly	
9.	Розумієш, хтось мусить це все бачити — в цілості, з горішньої точки.	There must be someone who sees the entire picture —the whole thing, from above.	
10.	Мені всього тільки вряди-годи показують кадри з чиєїсь відстріляної плівки.	I’m just watching someone else’s footage.	

ДОДАТОК В

Особливості перекладу вигуків та звуконаслідування

1.	«...ба ні, були, заперечуєш ти...»	But you protest.	
2.	а – джинси, мамцю ріднесенька:	but jeans – sweet Jesus!	
3.	Це потрясаюче, кажу вголос, хитаючи головою	“Incredible,” I say, shaking my head	
4.	Боже коханий, я	Sweet Lord! I am crying.	

	плачу.		
5.	зрозуміло, що це щастя	Of course, this is incredible luck;	
6.	– бах!	– boom!	
7.	А це ж тільки початок, о Господи.	And this is just the beginning, Lord.	
8.	о Боже , що за дурниці лізуть у голову...	Good Lord, what nonsense am I thinking?!	
9.	і справді, що мені до них?	Indeed, what business do I have with them?	
10.	вмілий, «дай сюди»	skillful with his let me do this	
11.	– О Боже, я ж відімкнула мобілку!	“Gosh, I turned my ringer off”.	
12.	– Альо?... Лялюся? Ти слухаєш?..	“Hello?” “Lolly? Are you there?”	
13.	– Угу... Адю, ти не пам’ятаєш, у чому полягав онтологічний доказ Буття Божого?	“Uhu... Aidy, do you remember the ontological proof of God?”	
14.	– Справді? Ти ба, як цікаво...	“No kidding? That’s really interesting.”	
15.	Йолки-палки , невже справді фарт?	A catch, finally! Man.	
16.	і бігом руш, браце, а trois temps: тра-та-та, тра-та-та, тра-та-та,	and off you run, brother, à trois temps, trá-ta-ta, trá-ta-ta, trá-ta-ta;	
17.	Опа-на!	Whoa!	

18.	а-а, ну да, понятно...	“Oh, sorry, sure thing...”	
19.	«Пора!»	“Time!”	
20.	ЦОК... ЦОК... ЦОК... ЦОК...	TICK... TICK... TICK... TICK...	
21.	Ну..	Well...	
22.	«давай прахаді!»	“Davai, davai, move on!”	

ДОДАТОК Г

Безеквівалентні лексеми

1.	« Пижикові », еге ж, ось як це звалось...»	Pyzhyk . That’s what the fur was called, that’s right.	
2.	Твої небіжчики робляться моїми, і навпаки.	Your dead become mine and vice versa.	
4.	перші твої лівайси , й до них джинсова-таки сорочка	your very first Levi’s , and a denim shirt	
5.	а в чековому магазині батьки купили тобі справжні адідасівські кросовки й адідасівську сумку-черезплічника	and then in the foreign-currency-only Beryozka store your parents bought you real Adidas sneakers and an Adidas backpack	
6.	трохи подобає на мінімалістів, на Філіпа Гласа, але Глас на цьому	little like the minimalists, like Philip Glass, only this makes Glass look like a rookie;	

	тлі пацан,		
7.	– Мій горобчик...	“You’re like a little bird...”	
8.	– От хамло. – А хамло, – охоче згоджуєшся ти,	“What a prick!” “Oh, am I now?” you say, very agreeably,	
9.	а які кумедні ці капелюшки з двадцятих років уже минулого століття...	How comical these cloche hats from the Jazz Age of the already-past century...	
10.	погідна літня днина	it is a clear summer day	
11.	і повоєнні	And then here are those after the war,	
12.	недобитки, або краще по-англійському – survivors, цебто виживали the	remainers, or better, the survivors, meaning the nonetheless living.	
13.	гнітюче одноманітними сопками на обрії	low-slung volcanoes on the horizon	
14.	«термінаторськими» плечищами,	Terminator shoulders,	
15.	Це мій стриєчний дідो	“Here’s my paternal great-uncle,”	
16.	двох самотніх випортків	two lonely shipwrecks	
17.	Либонь	This must be	

18.	Вдавшись у маму – тупим гуманітарієм,	Being, like my mom, a hard-skulled humanitarian	
19.	будда в білій куртці приносить ще й чисту попільницю, більше схожу на полумисок,	he white-jacketed deity brings an ashtray as big as a soup bowl	
20.	– Адю? – Лялюся? “	Aidy?” “Lolly?”	
21.	тарабарщина	abracadabra	
22.	Я не шиз.	I’m not mad.	
23.	– Розумничка.	“Good job,”	
24.	Так давай же, курча, холера, грай!..	So, come on, whoring mother’s son, play!	
25.	а от не виходить воно ні фіга : не виходить тому, що я так і не певна, кого бачиш у ній ти	But like hell I can, because I am still not sure which woman it is that you see in there:	

ДОДАТОК Г

Синтаксичні трансформації

1.	«Що жінки взагалі менш піддатні на забурення політичного клімату – вони	“Women are generally less susceptible to political perturbations than men. They pull on	
----	---	---	--

	влізають у капронові панчохи...»	their nylon stockings, or later... ”.	
2.	– Про що ти задумалась? – Не знаю. Про нас.	“What are you thinking about?” “I don’t know. Us, I guess.”	
3.	– Чому – школярка? – В тебе тіло на дотик, як у школярки. Це фантастично. – Що саме? – Що воно так збереглося.	“How am I a schoolgirl?” “It’s your body – it’s like a teenage girl’s. It’s fantastic.” “What is?” “That it has managed to stay this way.”	
4.	помаранчево-жахтуче сонце!	fiery-orange sun rises triumphantly above the horizon.	
5.	за які ж то такі заслуги і яке ще за те запросять мито, адже здумай лишень, мимрю в блаженній обважнілості, й далі невідліпно втоплена носом, як цуц, у неохололу від поту, з ріднопрянуватим	Why us? And what price shall we be asked to pay for this? But just think about it – I murmur in blissful lethargy, my nose tucked securely into your not-yet-cooled neck, with its sweat, with its warm, spicy	
6.	і далі триває оця помозольному, пошахтарському вперта	in your stubborn, hand-callusing work of merging me	

	праця		
7.	Було б іти в черниці, оттоді будь ласка.	Unless you're a nun—but it's too late for me now.	
8.	Ну не плач, чого ти.	“Don't cry. Please, what is it?”	
9.	– Я ніколи цього не зніму. Ніколи. – Ти все зумієш,	“I'm never going to make this film. Never.” “Of course you will. It'll all work out,”	
10.	– Ти все зумієш	“You'll work it all out,”	
11.	це почуття, воно нема- нема та й нагадує про себе, коротким стенаючим уколом: я стою на вершині гори, під твоїм поглядом, і спускатись мені – нема куди.	the sensation became my own, and every so often I feel its short mournful pang: I am standing at the top of the mountain and you are looking at me, and there's nowhere for me to go if I wanted to leave.	
12.	але, на жаль, чорну, краще відсунути,	but it's black, better to move it out	
13.	О'кей, все, працюємо!	Okay, this looks good; let's roll.”	
14.	– Аякже, ще б не пам'ятати! – тішитися брюнетка. – Причому, що цікаво – здається, тільки дівчатка?	“Of course I do! And here's something – only girls did, no boys allowed, right?”	
15.	так що в коротеньку	Yurko lets Daryna use the	

	напівпитальну паузу Юрко дає їй шанс виправдатися,	small pause, if she will, to explain herself, to dismiss,	
16.	"Лялюся" – так її звали в дитинстві, коли вона ще не вміла вимовити "Даруся", але Адріян сам винайшов це ім'я, лялька – моя лялька – лялечка – лялюся,	Lolly was the name she was called when she was little, before she could roll the r in Daryna, but Adrian didn't know this; he derived the name anew from doll – my doll, dolly – Lolly	
17.	– Звідки ти дзвониш?	“Where are you?”	
18.	за що вона відчуває легенький укол сумління, ніби свідомо його ошукала,	which makes her feel a little guilty, as if she'd toyed with him on purpose,	
19.	цікаво, і як довго це триватиме?.	She wonders how long this will last.	
20.	Не хоче навіть напружуватись, аби розчовпати, що ця тарабарщина означає, – як у школі на математиці,	She doesn't even want to make the effort required to decipher his abracadabra – like at a math lesson in school	
21.	(а чому, власне, мало статися щось недоброго, чому вона вічно чекає саме недоброго, до	(And why does she think it has to be something bad? Why is she always waiting for the other shoe to drop, for the world to	

	холери, та чи буде ж цьому край?!),	come apart, what is wrong with her?),	
22.	– Зроби над собою вольове зусилля.	Where's your willpower?	